

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIV.

ВЕРЕСЕНЬ — 1973 — SEPTEMBER

Ч. 284

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний, І. Д. Пишкало, Р. Рахманний,
П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskij,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки — Нива золота.
Фото Михайла Мельника "Ранок".

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Дмитро Чуб, Ігор Качуровський, ДІМА	
— поезії	1-2
Олександр Сметрич — У глухому куті	3
Галина Крусь — Сухосват	4
Григорій Костюк — Доба і письменник	5
Н. Р. — Паніка від меча Арея	9
І. Качуровський — Лірика Альфонсіні Сторні	11
Іванас Феденко — Ідеї та слова Дм. Донцова	13
Іван Майстренко — Мої спогади про Василя	
Вражливого	18
Ю. П. — Серед книжок	21
А. Власенко-Бошцун — Канада і світ очима	
українця	23
В. Чапленко — Нова праця проф. П. Ковалева	25
Олена Несна — Скоро пабачимо нову	
комету	27
Б. Н. — Так не спростовують	29
Іван Пишкало — Голод на Україні — Діло	
рук антихриста	30
Читачі пишуть тощо	31

НА РОЗБУДОВ УЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Яків Сокіл, Меис Ландінг, США	\$20.00
Всеволод Соколовський, Сиракюз, США	10.00
М. Стефюк, Голстоу, Канада	10.00
Д-р Я. Імгайчук, Парма, США	8.50
Д-р Осип Бойко, Вестон, Канада	7.00
К. Янцевич, Ричмонд Гілл, США	7.00
Марія і Микола Леванісів, Ріджфілд	
Парк, США	6.00
Євгенія Залевська, Вашингтон, США	5.50
Д. Корнієнко, Сомерсет, США	5.00
П. Нагребелький, Галіфакс, Канада	3.50
Єпископ Борис, Вінніпег, Канада	3.50
Д-р А. Білецький, Нью Фейрфільд, США	3.50
Сергій Гаврюшенко, Ірвінгтон, США	3.50
Анна Чубенко, Лорис Стейшен, США	3.50
А. Степаненко, Сандер Бей, Канада	3.50
М. Стрілецька, Монреал, Канада	3.50
В. Олійник, Сілвер Спрінг, США	3.50
Гр. Безуглий, Лівінгстон, США	3.50
Раїса Темертій, Монреал, Канада	3.50
В. Дзюбенко, Ванкувер, Канада	3.50
А. Штихно, Лашіне, Канада	3.50
Євгенія Савчук, Міллівіл, США	3.50
Варвара Бакало, Бруклін, США	3.50
Ніна Косовська, Чикаго, США	3.50
Галина Рябокін, Ст. Пол, США	2.50
М. Ромас, Ля Салле, Канада	2.00
С. Небожинський, Джеріко, США	2.00
М. Белендюк, Аппер Монтклер, США	2.00
М. Іваницький, Джемейка, США	2.00
Мих. Смик, Детройт, США	2.00
В. Котенко, Чикаго, США	2.00
І. Олексюк, Торонто, Канада	2.00
П. Володченко, Лондон, Канада	2.00

(Продовження на 3-ій стор. обкладинки)

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

Присвячую Б. Д.

М Р І І

Не забуду ніжності ніколи,
Поцілунків і п'яних розмов,
По екранах пам'яті півколом
Ти літаєш ластівкою знов.

Хоч роки лягли між нас, як стіни,
Ти, мов казка, сяєш у думках.
Знаю я, що більш тебе не стріну,
Як колись із квітами в руках.

Роз'єднали нас події грізні...
Не загляну вже в зірки очей.
Де ж тепер ти, коли вечір пізній
Вже сідає на моє плече?

ЕЛЕГІЙНЕ

Коли сум обгорне душу,
Коли жаль добро заглушить, —
Де ти, серце дороге?

Гляну в далеч — море синє,
Воно дум тяжких не спинить —
Його стогін про друге.

Хоч навколо ходять люди,
Та безлюддя душить груди, —
І не день — роки.

Хтось злобу скрізь сіє, бруди,
Я ж добра шукаю всюди —
Ніби рідної руки.

Обізвись до серця знову,
Із теплом промов хоч слово,
Смуток заглуши!

Може блисне блискавиця,
Може радість заіскриться
У моїй душі.

1972

Ваш лист — мов лік на незагойні рани,
Що принесли їх кривди і життя...
Встає минуле знов із туману,
Думки ж до Вас, аж до Дніпра летять.

Я ніч не спав, схвилюваний докраю...
Це ж перший лист із рідної землі!
Ну, хто збагне, хто душу розгадає,
Хто вирве з неї смуток і жалі?

Багато літ пролинуло вітрами,
Багато мрій умерло в чужині...
Та я й тепер, виходячи до брами,
Згадаю дні ті босі на стерні.

Чи можу ж я забути все те нині?
Ні, краще впасти серед шляху ниць:
Я не загруз у добрах в цій країні,
Не став я в'язнем гомінних столиць.

Хоч евкаліпти заступили обрій...
В завоях мрій десь місто і село...
Я пам'ятаю очі Ваші добрі
І серця Вашого тепло!

17. 10. 1968 р.
Австралія

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ПЕРШЕ ЗНАЙОМСТВО

У Бахмачі, на клунках сидячи,
Покривджені, налякані й бездомні,
Чекали ми на потяг. Літній день
Був якось не по-літньому холодний:
Тоді дочасно осінь надійшла...
Своєму тілу я чужим здавався:
Порожні рейки і порожній час,
І рук закостеніла нерухомість
Байдуже існували поза мною.
А потяга так довго не було.
Напроти нас мужчина в однострої
Все щось оповідав своїм сусідам,
Мабуть, веселе, бо вони сміялись, —
І в павзах поміж жартами своїми
Насвистував мелодію журливу,
Глибинно-нетутешню і ясну.
І в пам'яті чомусь закарбувались
Баби, чували, діти на валізах,
Високий, у військовій уніформі,
Ставний мужчина — балакун дотепний —
І та його мелодія смутна.

Її пізнав я через тридцять років —
В альбомі у Елізи...

КАЗКА ПРО ПТАХА З КРИЛАМИ ПЕРЕБИТИМИ

Я. Музика. Фенікс. Підскляний малюнок.
"Дукля", 1/69)

Перебили Птаху крила,
а у нього ж в крилах сила.
А безкрилий Птах — як мука,
або як скрипаль безрукий,
або як маляр без зору...
Не злетіти Птаху
вгору...

Перебили Птаху крила
ті, які літять не вміли,
ті, що заздрять всім крилатим,
щоб і він не зміг
літати.

Та помітив Вітер Птаха
і гукнув: "Не плач, Невдахо!
я дошю тобі крила,
є на те у мене вміння.
Не зламає жодна сила
крил твоїх
нове проміння.

Будуть в тебе крила-чудо,
чудо-крила будеш мати:

їх не бачитимуть люди
ті, що заздрять
всім крилатим.

Будуть в тебе крила-диво,
диво-крила будуть в тебе:
знов літатимеш щасливо
аж під хмари,
аж до неба."

Вітра мову Сонце чує,
золоті нитки дарує,
аби крила пришивати,
аби Птаха
рятувати.

Птах злетів у небо синє
і живе собі й донині.

ДВОДЕННИЙ СЕМІНАР УЧИТЕЛІВ

6 і 7 липня ц.р. Рада української школи Східної Канади улаштувала на оселі дводенний семінар учителів. У програмі семінара були показові лекції клас 1-ї, 2-ї, 3-ї і 4-ї, 5-ї і 6-ї. Лекції давали: Варвара Логин (1-а, 3-я і 4-а), Дарія Бродгед (2-а класа), о. Тарас Славченко (література в 5 і 6 класах), Іван Боднарчук (граматика української мови в 5 і 6-й класах).

Після кожної такої лекції відбувались обговорення.

У семінарі взяли участь учителі міст Торонто, Гамільтону, Лондону, Ошави, Монреалю. В обговоренні висловлювались о. прот. М. Критюк (Монреаль), паніматка М. Фотій (Торонто), пані А. Токарик (Гамільтон), пані Валентина Сніг (Лондон), о. Т. Славченко (Ошава), пані В. Бурак (Торонто), пані В. Логин, Д. Бродгед (Гамільтон), пані Н. Козій (Торонто), панна Валя Духнай (Торонто).

Лекції були проведені з учнями, що перебували на відпочинковій літній оселі "Київ". На жаль, не всі школи подбали, щоб їхні вчителі могли скористатися з цього семінара, — дарма що багато в нас учителів працюють по школах без належного вишколу. І. Б-к

Від редакції. Відповідальність за неучасть у семінарі тих учителів, що найбільше потребують педагогічного знання, треба всюди й завжди складати на голову громади й настоятеля церкви. Лихо ж у тому, що потребу брати участь у курсах, семінарах чи нарадах розуміють компетентні, досвідчені вчителі, а не розуміють і уникають участі неуки, невдахи, безвідповідальні особи: вони самі не можуть бути свідомі своєї відповідальності — будучи некомпетентними.

У ГЛУХОМУ КУТІ

Звідки взявся Гришка, назавжди залишиться таємницею. Його місце народження не більш відома, скажімо, за точне місце поховання Моцарта.

Згідно з одними переказами, він був нешлюбним сином однієї молодої співачки, яка подавала надії, і яка підкинула Гришку небезвідомому в свій час поетові-декадентові. Поета в революцію розстріляли большевики, і таким чином Гришка лишився круглим сиротою. Його виховувала одна баба, що торгувала на базарі насінням.

За іншими переказами, Гришку знайшли не то в ямі для оркестри оперного театру, не то в суфльорській будці, і його підібрав один з оркестрантів і передав отій самій бабі, що торгувала на базарі насінням.

Як би там не було, але всі ці дані, так чи інакше, вказують на Гришчине музичне походження.

Згадана баба потайки від усіх курила люльку свого покійного чоловіка, невдовзі спилася і померла в білій гарячці. Гришку забрала до себе бабина племінниця — Настасія Василівна.

Настасія Василівна була вдовою по якомусь древньому грекові. До революції грекові, крім Настасії Василівни належала пекарня, хлібний магазин, будинок на два поверхи з мезоніном. Грек упокоївся в Бозі, проживши, можна сказати, клясичне життя, в якому, як і в усьому клясичному, нічого не було ані захоплюючого, ані цікавого.

В сорок п'ять Настасія Василівна була все ще жилаго баба. По революції на її ший постійно сиділи якісь ближчі і дальші родичі, які приходили з села в надії зажити легким міським життям і по самий дах виповнювали будинок на два поверхи з мезоніном.

За непу Настасія Василівна порядкувала пекарнею. Одні родичі місили тісто, інші порпалися біля печей, ще інші торгували хлібом. Але всі в однаковій мірі постійно жували. Народ, зрештою, в основному безграмотний, а такі, тобто безграмотні, як казав Іван Леонтевич — на те тільки й здібні, щоб їсти і плодитися. До речі, Іван Леонтевич був грамотний і по смерті грека виконував обов'язки чоловіка Настасії Василівни. Як кажуть — не хлібом єдиним...

Щоб прокормити все це, архаїчно висловлюючись, стовпище — Настасія Василівна обзавелася коровою, для котрої була відведена кімната з французькими дверима, тобто просто в сад, що для корови було зручністю незвичайною.

З коровою кімнату ділив шістнадцятилітній Гришка. Він спав на чорному роялі, що своїми

по-мистецьки різьбленими ногами нагадував розкішний катафальк, яким по революції возили лише померлих комісарів і прочу високопоставлену партійну заразу.

Гришка був зачарований роялем, цим блискучим і в усіх відношеннях дивовижним триподом. З упертістю і наполегливістю, гідними може самого Бетовена, Гришка одним пальцем намагався виконувати майже героїчного звучання "У попа була собака", пасторальну "Маруся отравилась", чи патетичну "Мурку".

Гришка безперечно був талантом-самородком і часом йому таки вдавалося вистукати майже безпомилково ту, чи іншу мелодію. Скінчивши, він облизував пересохлі губи і з ще більшим завзяттям і надхненням пробував ще раз спочатку або, як він казав, "начисто".

Інколи Гришка з відчаєм переставав вистукувати, глибоко зітхав і задумувався. Про що він думав, важко сказати. Може в його уяві зароджувалися перші муки творчості, і може він відчував, скільки в мистецтві важить "начисто" і як це трудно і майже неможливо. Корова з великим сумом дивилася на Гришку і беззупинно жувала свою жуйку, творячи, таким чином, свого роду художній паралелізм до Гришчиного настрою. Часом вона переставала жувати і це був знак, що вона зараз оскардається.

До речі, місцевий художник Ігор Левович Богуславський, який мешкав по сусідству, обезсмертив цю саму корову в цілій низці майстерно виконаних зарисовок, ескізів і етюдів. Художник мало що не обожнював корову і називав її своєю Мона Лізою. Так це ім'я до корови і присохло.

Принаймні раз на рік Гришка допомагав Іванові Леонтевичу гнати корову на протилежний кінець міста — до бика. Поки справа до діла — Іван Леонтевич любив щось оповісти власникові бика, Іванові Степановичу — ветеринарові у відставці — людині спокійній і врівноваженій.

Іван Леонтевич оповідав, як він у саму революцію був один час начальником електростанції і як під його керівництвом з пресованого гною гнали на цілу околицю електрику, чи як він "по совмещенію" був директором оперного театру і як пес начальника політуправління на ім'я Кавардосі вискочив під час "представлення" "Івана Сусаніна" на сцену і, задерши догори ногу, зробив просто у суфльорську будку, і багато інших цікавих і повчальних речей, як він казав — "з міра животних". Старий ветеринар тільки слухав і ніколи ні разу, собака, не усміхнувся.

Часом Гришка з Іваном Леонтевичем ходили на півний завод по жом для корови. Гришка тіль-

ки пособляв, а Іван Леонтевич, зігнутий під вагою мокрого і набухлого лантуха, на своїх пособачому коротких ногах нагадував якогось фантастичного жука.

Мона Ліза від жому п'яніла, відригала, терлася боком об рояль і, стоячи, засинала під Гришчине бомкання.

Доїти корову мала право лише пристаркувата тітка — Феодосія Гелактіонівна. Це була все ще панна з обличчям, на якому крім гримаси від нещасливо прожитого життя і дівочих нездійснених мрій, нічого не лишилося.

Феодосія Гелактіонівна потайки від усіх підкормлювала Гришку в солодкій надії, що він опам'ятається і перестане думати про Маруську — фабричну дівчину, що працювала на "Конфетці" і спала в мезоніні. Від Маруськи завжди пахло чоколядою, монпансьє, трійним одеколоном, приниками і чорт зна ще чим.

Феодосія Гелактіонівна з насолодою споглядала, як Гришка поглинав одну за одною телячі котлети, чи запивав все це ще теплим молоком — "кормилиці нашої".

"Гм! Сімнадцять літ! — казала Феодосія Гелактіонівна Настасії Василівні, але так, щоб Гришка чув. — Сімнадцять літ, а лапати нема чого! Тараня! Тьху!"

Часом Феодосія Гелактіонівна не витримувала і починала говорити про Маруську — що в неї, як в жида — ні заду, ні вида, і, мозляв, нікоторого голосу в неї нема і не предвидиться, і таку з клубного хору слід було б нагнати, бо кричить, і що ніколи з неї не буде бокалістки, хоч би вона луснула, і що зараз вона делікатна, а зачекай — вийде заміж, то так, стерва, розбухне, що ні в одні ворота не влізе!

На все це Гришці було наплювати. Він якось машинально з'їдав котлети, випивав молоко, потім закурював цигарку і з байдужістю ситого kota виходив на подвір'я.

На подвір'ї паслося декілька задрипаних курей з невтомним і, як піонер, завжди готовим до виконання своїх обов'язків півнем.

І те саме, і те саме, і те саме, — думалося Гришці, — сказитися можна...

Гришка часом зупинявся посеред двору і, може уявивши себе на клубній сцені, ставав у трагічну позу і, вдаривши себе по театральному в груди, проголошував:

"Уйду!"

Потім він безнадійно махав рукою і йшов ще раз вистукати незакінчену мелодію. Цим разом — начисто і може встанне.

Мона Ліза загадково усміхалася.

1973

ВЕЛОМАШИНИ — ЗА ОКЕАН

550 легкових дорожних велосипедів відправив до Нью-Йорку на замовлення однієї з американських фірм харківський завод імени Петровського. Цією партією машин почато доставку продукції підприємства Сполученим Штатам Америки.

Галина КРУСЬ

СУХОСВАТ

Тепер не втече. Доженемо й переженемо! Може навіть у наступній п'ятирічці. Бо мінеральне добриво маємо. І вже купами лежить воно на полях; туди ж, збиваючи босими ногами куряву, куриться пісня:

...На вас загибель, смерть бреде!

Дрижіть, недобитки ворожі, —

Червона армія іде!...

Це колоною ведуть учителі малечу. Щоб школярі самі те диво побачили й батькам розказали, роз'яснили, як близько до мети. А досягти її можна тільки при колективному господарюванні... Та хоч мінеральне добриво й придбали, проте курячим послідом нехтувати не слід. Він і надалі не абияку вартість матиме. І краплина його не повинна змарнуватися. Пильнувати цього доручено школярам.

Курячий послід плюс суперфосфат, і — Америка опиниться далеко позаду. Про поразку не може бути й мови, коли в руках така могутня зброя.

...Герої ми, здобудем світ!

А на полі — несподіванка: зник суперфосфат. Купріян Андрійович очам своїм не вірив. Невже він здатний вивітруватися? Та хоч би й так, то не так же швидко! Тільки недавно привезли, тільки минулого тижня питав голова, коли виведе учнів на підмогу: перша й друга кляса хай дивляться, а третя й четверта — по полю розсипають. Над'їхав голова й здивувався не менше за вчителів:

— Я вже десь чув, що нове добриво дивну вдачу має...

— Куди це вони ходили, що так швидко справилися? — спершися на лісу, питає Мар'яна Прядчиха Васьки Козлихи. — Та й видно потопилися: туди йшли співаючи, а вертаються мовчки.

— Америку доганяли.

— І дігнали?...

— Хіба не бачите — випередили: Америки ще й не видно, а вони вже тут. Велика штука — перегнати! Спитали б мене, то я й порадила б, як п'ятирічку скоротити: кожній рябенській причепити іззаду мішечка, щоб, кублячись по тернях і переганяючи, не губила.

— Так-так, — киває головою Прядчиха. — Америку ж якби хто притримав. А то вона, суча дочка, біжить, немов навіжена! Ніякий тобі сват не дожене.

— А я все забуваю спитати, — ледве стримуючи посмішку, лукавить Козлиха, — чим це ви, сусідко, хату білили?... Аж очі вбирає...

— Тим, що й ви: сухосватом.

— І рук не попекли?

— Зуміли люди, то й я дала раду.

— А пече ж, клятий! Ніколи не думала, щоб сват та був такий сердитий...

— Ще б йому не сердитись! — засміялася Настя

ДОБА І ПИСЬМЕННИК

(Промова на відкритті 1-го з'їзду Об'єднання українських письменників Канади "Слово"
1-го червня 1973, Торонто)

Думаю про нашу тривожну, замрячену й одночасно величну добу. Думаю про наше місце, нашу скромну роль, наші обов'язки в ній.

"Мусимо зрозуміти, що почалася смуга історії, яка вимагає від нас негайної мобілізації всіх наших людських цінностей, всіх зусиль нашого розуму, всіх душевних сил, всіх людських талантів і всіх уроків історії для найтверезішого, суворого і чесного погляду на себе, щоб зважити становище і перетворити себе, якщо хочемо знайти вихід перед катастрофою.

Ми, люди замінованої планети, можемо або піднятися до висоти становища, опанувати ситуацію, або впасти жертвою "технічно-грамотно", досконалих заведених механізмів"¹⁾.

Таку думку висловив про нашу добу, наб'язок і роллю в ній Євген Сверстюк, один з найвидатніших і найталановитіших діячів прогресивно-демократичного руху сучасної України.

Письменник іншого світу, іншого духового підсоння — Альбер Камю про цю ж кризову добу висловився так:

"Досить збагнути, чого ми хочемо. А хочемо ми одного — ніколи більше не вклонятися шаблі, ніколи більше не коритися силі, не поставлений на службу духові."

..."Ми повинні позшивати розірване, повинні повернути уявну справедливість такому явно несправедливому світові, повинні уможливити щастя людині, отруєній недугою століття."²⁾

Як бачимо, письменники різних світів, різних поколінь, але однозгідно висловлюють тривогу за кризову ситуацію у світі. Обидва закликають до активної дії, до реформи світу і людини, до уможливлення щастя для людей, до їх самоорганізації і самоудосконалення, щоб не дійти до катастрофи.

Відома американська романістка Перл Бак, лавреатка нобелівської премії (1938), авторка понад 90 романів і багатьох есеїв на культурно-мистецькі теми, що на 80 році життя покинула цей світ (померла на початку березня цього року) за кілька місяців до смерті опублікувала в нью-йоркському журналі "Сатерлей Рев'ю" свій останній есей під заголовком: "Письменник і су-

часна наука". Автор одного некрологу після її смерті назвав цей есей останнім її заповітом. В аспекті проблеми, яку я ставлю, цей есей має свою вагу. Про що ж іде мова у цьому заповітному есеї Перл Бак?

У лірично-філософській манері розповіла вона про свої відвідини великої атомної лабораторії, побудованої в одному з центральних районів Америки. Там вона побачила багато чудес сучасної науки. Але особливо вразив її свідомість гігантський коловидий реактор, що виробляє енергію для багатьох різноманітних наукових дослідів, які провадяться одночасно. Схвилювала її ще й та незвичайна обставина, що в тому центрі сучасної науки вона побачила сотні не тільки видатних американських, але і вчених з різних країн Європи та Азії, які "В мовчазній зосередженості працювали, розв'язуючи кожний з них свою проблему". Це у Перл Бак викликало горде почуття, що цей центр наукового думання вчених багатьох країн світу, "Це — Об'єднання Націй іншого роду, організація не менш важлива, ніж та, що у висотному будинку в Нью-Йорку." ... "Я вийшла, — пише далі Перл Бак, — із атомної лабораторії з глибоким роздумом. Тому, що я розумію: все, що я там бачила, має безпосереднє відношення до мене. У себе дома, в ранковій тиші, я зараз думаю про те, яка *роля мистецтва і літератури, — мого фаху, — в цій новій добі, в якій я живу?*"

Оце і є те центральне питання, яке напевне хвилює кожного з нас. Кожного автора, що його об'єктом праці є людина, народ, людство, — їх психологія, характери, стосунки, життя і доля в майбутньому.

По-своєму, і зовсім незалежно від Перл Бак, бо навіть трохи раніше, ставить це питання й згадуваний вже Євген Сверстюк:

"Нині, як ще ніколи в історії, — пише він, — кожний має бути людиною в людстві, щоб кожним нервом відчувати його болі і тривоги"... "Тепер інша доба. Незалежно від нашої волі, ми включаємося ланкою в життя нашої планети, вкритої нерівною сіткою атомних мін і політичних вулканів, що клекотять, готові до вибуху". ("Собор у риштованні", стор. 20-21).

Отже, як для 80-річної американської романістки, так і для сорокарічного українського со-

— — — —

1) Євген Сверстюк. Собор у риштованні, 1970, стор. 93.

2) Альбер Камю. Справедливі. Переклад О. Соловей, в-во "Сучасність" 1968, стор. 9.

Солошунівна, проходячи мимо з відрами. — Він розігнався Америку доганяти, а ми — маса темна, ну просто такі елементи несознательний! — перейняли, загнуздали і спутаного на горищах припняли. Про запас тримаємо. От він і називається, отой сухий сват...

ціолога і критика наша доба — це вже інша, нова доба, вагітна, однаковою мірою, надзвичайними можливостями прогресу і кінецьсвітньої катастрофи. У центрі цієї доби стоїть людина, що в своїй людській подобі таїть обидві ці світові можливості.

Я сам, зовсім недавно, бо якихось 20 днів тому, мав велику приємність відвідати теж великий науковий центр нашої країни, що носить назву Годдарт Спейс Флайт Центр (Goddard Space Flight Center). Це один з найбільших центрів, де зосереджено працю великого колективного мозку вчених нашої доби. Молодий учений фізик, що супроводив мене, зупинившись перед одним будинком, сказав:

— “А тут зосереджено досліді над зовсім новою проблемою нашого часу — над так званим “лейзер-промінням”. Це новий винахід американського вченого — могутнього концентрованого сонячного проміння, що доконуватиме чудеса: від знешкодження найбільшої руйнної сили водневої ракети, що може летіти на нас, до найпрецизнішої операції людського ока — ось діпазон діяння “лейзер-проміння”. З усіх його фахових і складних пояснень я зрозумів, що “лейзер-проміння” — це вже нова, пост-атомна доба.

І я подумав: ми ж не встигли ще навіть добре освоїтись і зорієнтуватись у тій добі, що принесла нам розщеплення атома, як уже є свідками народження нової доби, нових епохальних відкриттів.

Людина доконує чуда. Вона не тільки почуває себе господарем у фантастичних просторах космосу, а вже наважилась навіть всежиттєдайну силу сонячного проміння владно стиснути в своєму мізерному кулаці й примусити виконувати потрібну їй, людині, чудопітну працю. І одночасно — чи ж не трагедія! Ця сама людина, цей володар, здавалось би, всевладного інтелекту, у своїй власній комуні, у своїй душі, у своїй психіці, у своєму національному колективі, в стосунках з сусідами, нарешті, на своїй, тепер уже порівняно маленькій планеті — Землі не може дати ради, не може встановити належного ладу.

Так ми знову приходимо до проблеми людини, до її, а значить — у першу чергу — й нашого з вами місця і ролі в сучасному світі. У світлі згаданої тут могутності сучасного людського інтелекту стоїть невідступно питання: невже людина у своєму власному житті, в своїх родинних, національних і вселюдських стосунках — безсила, нічого не варта комашина? “Чи ж вона тільки пасажир сліпого корабля, що несеться назустріч ночі?” — тривожно запитує і Євген Сверстюк. Чому вона не в стані досі упорядкувати своє особисте і суспільне життя? Чому злоба, заздрість, неправда, жорстокість, приниження людської гідності, відсутність почуття дружби, взаєморозуміння і взаємодопомоги, як поняття універсальні, нарешті, чому соціальне і національне поневолення ще панують на нашій планеті і викликають війни, революції, масові вбивства, масакри і репресії?

Де причина цього? Як збагнути людину? Хто і як тут може допомогти? Перл Бак шукає відповіді на це заворожене питання в новій нашій добі. Ця нова доба впала на голови людства ніби несподівано. Люди, що досі жили в глибокій ярузі, раптом опинилися на найвищому плеті гори, звідки їм відкрилися надзвичайні безмежні горизонти. Люди, що звикли до тихих ущелин ярів, приймають це безмежжя зі страхом і негачією. На цьому ґрунті, мовляв, і виростають трагедії нашого часу.

Людина не може прийняти безмежних горизонтів, бо вона ще не налагодила свого старого життя, не упорядкувала своїх особистих дрібних стосунків і звичок. Як же бути? Що робити? Одне ясно, каже Перл Бак, — “Нема вороття в долину з того високого плеті, на якому ми тепер опинились”... “Не рухатися, поступово і розумно, по шляху світової цивілізації означає йти до світової загибелі”. Це висловлено добре, але це не відповідь на кардинальне питання “людинобога і комашинки”. Проте, Перл Бак відразу ж ставить нове питання:

“Що ж робити письменникові в такому становищі? Яке його завдання?” — І відповідає на це так: “Насамперед, як і кожна людина, письменник мусить усвідомити своє нове становище. Як усім, йому хочеться вернутися в свою маленьку долину, до обжитого будинку, до звиклої країни, — але нікому не дано туди вернутись! Як жінка біблійного Лота, він може з тугою оглядатись назад, але тоді він стає статуєю не з каменя і не з бронзи навіть, — ні, статуєю з соли, що розстане і зникне при першій же бурі”.

Як бачимо, це лише поетична фігура, але не відповідь на трагічно-болюче питання нашого часу. Є тут тон приреченості і фаталізму. Перл Бак не знайшла відповіді на питання, що її без сумніву мучило.

Виразнішу, глибшу і конструктивнішу відповідь на це знаходимо у двох письменників, що зформували свою свідомість у зовсім іншій соціальній і психологічній атмосфері, в країні, за висловом Альберта Моравія, “тотального страждання”. Маю на увазі: того ж уже литовського українця Євгена Сверстюка і росіянина Александра Солженіцина.

Щоб людство не зайшло в глухий кут, до світової загибелі, якої так боялася покійна Перл Бак, щоб не створився конфлікт між людським суспільством і новою цивілізацією, “Треба, — каже Євген Сверстюк, — відбудувати людину”. ...“Але як? Почати треба з правди. Нині письменник, який цього не розуміє, не може розраховувати на увагу і повагу читача. Що б там не було, він мусить бути громадянином, відповідальним за свою честь, свою землю, свій народ — як посол перед людством. І оглядати світ з високих позицій — з найвищої точки свого краю”.

Так відповідає на це питання сучасне переслі-

дуване і мучене, але прогресивне й ідейне українство в особі свого молодого речника.

Ідею правди, як великої духової реформи, як непереможної моральної сили і самоутвердження людини нашого часу, кладе також в основу своєї історично-значущої "нобелівської промови" Александер Солженіцин. Оком відважного і вникливого синтетика й аналітика він, насамперед, оглянув сучасний світ і сконстатував влучно кілька його смертельних хвороб. Основні з тих хвороб, що привели сучасний світ на межу катастрофи, такі: 1) В оцінці добра і зла в сучасному світі існують різні, не відповідні до правди, шкали; 2) Натиск на людські спільноти "вишкіреного варварства", що в образах "Бесов" Достоевського розлазиться по світі, як смертельна пошесть, і сигналізує про свою диявольську рішучість потрясти і знищити цивілізацію; 3) Дух Мюнхену, як вияв злостясної хвороби часу, боягузтва і нерішучості; 4) Трагічне безсилля і невідповідність до своїх високих завдань Організації Об'єднаних Націй; 5) Нелюдські теорії і практики поглинення, під прикриттям асиміляції, більшими і панівними націями менших і слабших.

Накресливши таку захмарену панораму сучасного світу, Солженіцин перед цілим світом ставить питання: яка ж мусить бути роля діячів науки і літератури в добу розпаношеного "вишкіреного варварства"?

Щодо діячів науки, то він висловився так: адже ж, здавалось би, у їх руках усі технічні секрети і сили світу. Від постави їх світового побратимства може залежати політика тих чи інших урядів, партій і диктаторів світу. "Але, — каже з гірким докором Солженіцин, — вчені не виявили виразної спроби стати важливою самостійно-діючою силою людства. Цілими конгресами відсажуються вони від чужих страждань: затишніше залишитися в межах науки. Все той же дух Мюнхену розпростер над ними свої знецілюючі крила".

Натомість письменники, що не винаходять ні атомових бомб, ні космічних ракет і навіть не мають пошани у тих, хто має владу і силу, на думку Солженіцина, зробили для захисту правди і дружби між народами світу дуже багато. І можуть, при певних нових зусиллях, зробити ще більше. В їх посіданні є те, чого, як писав Улас Самчук, "не спалиш вогнем, не вцілиш наганом".

Це мистецтво слова. Це та галузь духової, чуттєвої діяльності людини, що виникла одночасно з нею і ніколи, ні при яких, навіть найтрагічніших обставинах не покидала її. Це той феномен духу людського, що завжди йшов і йде нерозлучно з правдою. Феномен, несполучний з брехнею, злом і насильством. Це те, чого найбільше

Тероризують уже й Антоненка-Давидовича

Статтею І.І. Подоляна в "Літературній Україні" за 13 липня ц.р. розпочалося безпідставне цькування світлої постаті в українському культурному світі — письменника Бориса Дм. Антоненка-Давидовича, колишнього сталінського політ'язня. На еміграції найбільше знають книгу Антоненка-Давидовича як автора книжки "Як ми гсворимо", у якій письменник виступив проти псування й калічення нашої мови. Мабуть, щоб інші боялися це робити, взялися тероризувати єдиного з найстарших письменників, закладаючи йому несусвітні речі — як жебрання посилок від "буржуазних націоналістів" з-за кордону тощо.

завжди боялись і бояться всякі тирані і насильники.

Щоб це було ще ясніше, Солженіцин ставить два вічно важливі питання, що їх ставили і Перл Бак та Євген Сверстюк:

"Які ж у цьому жорстокому, динамічному, вибуховому світі, на межі його десяти загибелей, — місце і роля письменника?"

І чи повинен письменник "жити сам для себе чи вічно пам'ятати свій борг перед суспільством і служити йому хоч і не упереджено?"

Для Солженіцина ці питання не дискусійні. Він, як і Альбер Камю, як і наш Євген Сверстюк, визнає і вірить "що письменник багато чого може в своєму народі, — і мусить". Письменник — посбл, виразник сумління, ідей і воління свого народу. Поза цим справжнього письменника нема. Якщо хтось думає інакше, то він або помиляється, або хоче цим прикрити своє убозтво чи дезертирство.

"Письменник — не побічний суддя своїх країн і сучасників, він — співвідповідальний за все зло, що вчинено на його батьківщині чи його народом".

Це заява надзвичайної ваги, і над нею мусять задуматись усі чесні працівники мистецького слова в усьому світі, а особливо на нашій батьківщині, де створено стільки неспівмірних ні з чим злочинів.

Він закликає письменників активніше ніж досі влучитися в життя свого народу і переборювати всяке насильство, зло і неправду.

"І кому ж, як не письменникам, висловити догану не лише своїм невдалим правителям..., але й своєму суспільству чи то в його лякливому приниженні, чи то в самовдоволеній слабості, але — і легковажним витівкам молоді, і юним піратам із піднесеними ножами".

Для цього письменник має непереможну зброю — мистецтво слова. А мистецтво слова, як і всяке мистецтво, — це душа народу, його воління, його правда. Всяке ж насильство, тиранія, облудне провідництво — несполучні з правдою. Вони

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

живуть тільки з брехнею і тримаються тільки на брехні. Тому справжня література, справжнє мистецтво — найсильніша зброя проти брехні. Отже — проти насильства і тиранії. Письменникам дано велике — перемогти брехню. "У боротьбі з брехнею мистецтво завжди перемагало, завжди перемагає — вочевидь, незаперечно для всіх. Проти багатьох речей у світі може встояти брехня — лише не проти мистецтва". Ось у якому сенсі сприймає Солженіцин відомий вислів Достоевського "Краса врятує світ". Ось чому він вірить, що письменники більше ніж хтобудь здібні допомогти людям в найтяжчі часи їхньої історії. До усвідомлення цього й до активної творчої дії закликає він усіх чесних і відважних побратимів пера.

Перл Бак не змогла окреслити позицію і ролі письменника нашого часу так глибоко і відповідно до реальної дійсності, як цього вона, без сумніву, дуже хотіла. Проте вона безпомилково радила йому не втікати від сучасності, "усвідомити своє становище" і свій талант та творчість спрямувати на те, щоб "нові горизонти світу" принесли щастя і долю людині.

Глибше, всебічніше і реальніше, ще перед виступом Солженіцина, окреслив становище письменника Євген Сверстюк, коли закликав, щоб письменник насамперед був "людиною в людстві", щоб не відривався від свого народу, щоб не був тільки безвольним пасажиром "сліпого корабля, що несеться назустріч ночі", "щоб кожним нервом відчував болі, рани й тривоги не тільки свого народу, а й усього людства", щоб був "громадянином, відповідальним за свою честь, свою землю, свій народ — як посол перед людством", щоб у творчості своїй завжди пам'ятав про правду і починав з правди, що єдина може "відбудувати людину" і перемогти зло.

Александр Солженіцин пізніше і, мабуть, незалежно від Сверстюка, але як людина, що пройшла те саме "тотальне страждання", розгорнув цю тезу місця, ролі й обов'язку письменника, з голосної Нобелівської трибуни перед цілим сучасним світом. І в цьому його велика історична заслуга.

На цих кількох думках відважних і чесних духом наших сучасників я й хотів сьогодні акцентувати вашу, дорогі друзі, увагу. Вважав, що ці думки або може точніше — цей крик наболілої і вистражданої душі, більше ніж актуальні для всіх, хто в силу вродженого тяжіння ступив на тяжкий шлях духовного співдружжя, що іменується мистецькою літературою.

**

"По кривавій по дорозі нам іти у світ" прорік колись наш трагічний у своїй долі поет. Це апокаліптичне пророцтво зумовило і наше буття і нашу творчість поза межами рідного краю. Ми понесли у світ велику кривду нашого народу. Це нас зобов'язує. Позбутися цього нам не дано. Це наше післанництво. Наше призначення. Наш

Є дерева, історія яких сягає сивої давнини. Багато легенд оточують їх. Ми вважаємо, що дерева ці давно відмерли, а зони, виявляється, мирно ростуть поряд з нами, повернуті до життя турботливою рукою людини. Таким, мабуть, є тис-дерево з легенди.

Це незвичайне дерево тверде, як залізо. Отруйне темно-зелена хвоя охороняє його від шкідників, майже не піддається воно хворобам. А на зріст невелике. Деревцю, скажімо, років 400, а воно не вище і не товще двадцятирічної ялини. Правда, зрідка на Верховині знаходять його пні і в 120 сантиметрів у діаметрі, але це досить поодинокі дерева.

Тис ягідний зустріти нелегко — його майже повсюдно знищили. А ось в Івано-Франківській області найбільший в Європі тисовий заповідник. В урочищі Княздівір Коломийського лісокомбінату на площі 70 гектарів росте близько 100 тисяч тисових дерев.

З Володимиром Іпполітовичем Юрченком заслугою лісівником УРСР, ідемо ми тисовим гаєм по високому березі Пруту. На невеликих схилах, звернутих до сонця, тис більше рослий, крона високо піднята. Прямі, ніби відлиті з чавуну, стоять в сонячному промінні стовбури.

Розмоза про тис тривала довго. Росте він здебільшого в поясі букових і хвойно-букових лісів на важкодоступних вапнякових скелях. Як вирощувати ці дерева? Лісівники шукають відповіді. Дослідники в заповіднику показали: ріст і понозлення тису залежить від товщини лісної підстилки, густоти трав'яного покриву та деяких інших факторів.

Це дуже потрібна справа. В гірських поселеннях Східних Карпат я зустрічав речі, яким десятки, а то й сотні років — тисові столи, стільці, полицки, веретена, обручі, спиці. В минулому кожна селянська сім'я прагнула мати в своєму господарстві куски тисового дерева. Взагалось, що корінь — "радикальні ліки" від багатьох хвороб. Тисом "приборкували" грим і стихійні лиха, повені, сухозії, гургагани. Але ось що говорять ще про цінність цього дерева: у другій половині XVIII століття селяни тут розраховувались з феодалами деревиною тиса.

Г. ФІЛІПЕНКО

Івано-Франківська область

обов'язок! Без усвідомлення цього, без активного творчого втручання в найскладніші й найтрагічніші ситуації нашої доби, без отого Франкового —

"Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт

— без такого духового наставлення ми не виконаємо свого післанництва, свого обов'язку.

ПАНІКА ВІД “МЕЧА АРЕЯ”

У березні ц.р. відбувалися в Києві різні пленуми, а також і пленум правління Спілки письменників України (СПУ). Основну доповідь виголосив перший секретар СПУ Василь Козаченко; саме його ж ця доповідь повторена і в змісті резолюцій пленуму. Головні моменти резолюцій, звернених до українських літераторів, були такі: класові орієнтири в оцінці історичних подій і процесів; радянський патріотизм і пролетарський інтернаціоналізм; боротьба з носіями буржуазно-націоналістичної ідеології; засудження ідеалізації патріархальщини і протаскування ідеалістичних поглядів на розвиток націй; художню творчість українського народу живлять життєдайні соки російської радянської та класичної літератури й мистецтва; про соціалістичний реалізм; ленінські ідеали; людину праці; єдина за духом і своїм принциповим змістом радянська соціалістична культура (*Літературна Україна*, 27 березня 1973).

У резолюціях багато старого, але є три речі, хоча й не нові, але з новою силою наголошені, які, на нашу думку, були головною причиною скликання цього й інших пленумів: прояви ідеалізації патріархальщини, ідеалістичних поглядів на розвиток націй і недостатнє підкреслювання ролі російської культури в інших культурах СРСР.

Козаченко, перший секретар СПУ, у своєму виступі на пленумі вказав на “ідейно-хитрі явища” в сучасній українській літературі, вирізняючи твір Р. Андріяшика *Полтава*, (*Прапор*, ч. 8, 9, 1969), Олеся Бердника — *Зоряний корсар* (Київ, “Радянський письменник”, 1971), називаючи Бердника автором “ідейно-ущербних, плутаних творів з присмаком ідеалізму, містики, проповіді “месіянства” української нації”. Вирізнено ім’я Г. Кочура, перекладача, називаючи його апологетом поглядів неоклясика Миколи Зерова. Він же засуджував молодого поетесу Ірину Жиленко за її цикл віршів “У дзвони серця” (*Вітчизна*, ч. 3, 1973), де, як він твердить, є все “і Батьківщина, і “безсмертячко”, що ним пахне липовий цвіт, і “чесний вірш та чесний труд” з аксесуарів неоклясики початку двадцятих років, і заклики “іти на хрест”, “помінять перо на шаблю і коня”, і всяке Древо доброти і мамин вишитий рушник, який б’є у дзвони серця...”. Найбільше Козаченка непокоїть кому те все поетка адресує. Не минув він і роману Івана Білика *Меч Арєя* (Київ, “Ра-

дянський письменник”, 1972). Бердників твір *Зоряний корсар* і Білика *Меч Арєя* — це фактично ті твори, що спричинили найзапеклішу дискусію. Останній роман базований на легенді.

Серед скитських племен мандрувала легенда про меч Арєса, що був покровителем війни. Меч цей зник був зі святилища бога Арєса, а знайдений був через тисячу років і переданий гунському цареві Аттилі, від чого той став ще могутнішим. Цю легенду І. Білик поклав в основу свого твору і переніс час дії на 4-5 ст. н. е., надаючи йому слов’янської основи. Епізоди гунської й готської історії автор видає за слов’янські. У центрі всього роману стоїть київський князь Богдан Гатило (Аттила). Столицею Руси 4-5 ст. є місто Вітачев, що змагалось з Києвом, а по смерті вітачевського князя Рогвольда великим князем Руси стає Богдан Гатило і переносить столицю Руси з Вітачева до Києва. У цілому романі говориться про вільних людей лугарів. Вони носять оселедці-коси і від цього їх називають косарями, косаками. У них правлять отамани, кошові мужі, сотники. Вони носять шаровари, вишиті сорочки, смушеві шапки й зелені чоботи. Багато матеріалу письменник узяв з праці О. Вельтмана (*Аттила и Русь 4-5 вв. Свод исторических и народных преданий*, 1858) та інших авторів 19-го століття, як пише О. Толочко, (“Всупереч правді історії”, *Літературна Україна*, 17 листопада 1972). У післяслові автора роману говориться про європейське походження гунів і їхню слов’янську приналежність; що скити — ті ж гуни, але на ранішому етапі розвитку і що кургани на Україні зовсім не скитські. Стародавні слов’яни, пише Білик, говорили близькою до сучасної української мови. Він заперечує і спростовує теорії радянської історичної науки, щодо розвитку стародавніх суспільств. Закидає українським радянським археологам, що вони не визначають етнічної приналежності народів, що Київ був заснований не пізніше 5-го ст. до н. е., що взагалі в цій науці плетуться за визначеними наперед концепціями.

Навкола Біликового й Бердникового творів точиться не мистецько-літературна, а ідеологічно-політична боротьба, до якої підпряглася й *Літературна газета*. Це ж ясно, що якби меч Арєя був переданий Іванові Грозному або Петрові І... чи навіть Леонідові Брежнєву, то цієї політичної возні напевно не було б. Але передано його київському князеві, володареві старої Руси, а це вже політика з посмаком “месіянзму”, бож (ой лишенько!) применшено ролі інших претендентів на “месіянзм”.

Леонід Новиченко (на тому ж таки пленумі) коротше повторив сказане Козаченком, закинувши критиці промовчування або схвальне наставлення до названих творів та їхніх авторів.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Повідомляємо, що канцелярію УВАН, бібліотеку та архіви перенесено з вул. Флора, ч. 221, до ново-го приміщення на другому поверсі будинку централі Комітету Українців Канади, 456 Мейн стр., Вінніпег, Ман. Поштовий код R3B 1B6.

Федір Залата розносив Володимира Зарембу за його твір *Іван Манжура* (Київ, "Молодь", 1972), де він побачив ідеалізацію і обставин, і тогочасних діячів. З тим самим виступив Михайло Логвиненко, навівши ще й слова Брежнєва, що сьогодні в СРСР "склалася нова історична спільність людей — радянський народ". Згадані твори, на його думку, "виявили невимогливість і лібералізм, а, значить, дезорієнтували видавництва, а потім і читача". Ці заяви й закиди були зроблені на пленумі СПУ.

У *Літературній Україні* (25 травня 1973) автор, підписаний як *Оглядач*, у своїй статті "Ідейність і пафос творчості", заглиблюється в саму суть проблеми. Свої твердження він подає в світлі пленуму правління СПУ і пленуму правління Спілки письменників СРСР і вимагає, щоб уся літературна праця провадилася в світлі рішень XXIV-го з'їзду партії. На його думку, в українській радянській літературі є "твори визначної глибини і високої художньої якості. Написані вони з позицій партійності... *зігріті чуттями до російського народу, до всіх народів братів...*" (підкреслення — я. р.). Біликовому романові закидає "легковажну суб'єктивність", "рожеву ідилічність", а потім іще конкретніше: "А втім автор *Меча Арєя* мав би пам'ятати, що ідея виключності української нації чужа народам; якщо вона й "потрібна" кому сьогодні, так це його ворогам — українським буржуазним націоналістам". Він засуджує авторове отожднювання племені лугарів з запорізькими козаками, "що й звичаями, і одягом, і всім владуванням (є кошовий князь, отамани, сотники) нагадують запорозьке козацтво"; що Білик ідеалізує старовину, яку часами зображує як протиставлення сучасності. *Оглядач* засуджує "козацькофільську" романтику, абстрактно-загальнолюдські мотиви, аполітичність, камерність і літературщину в певній частині нашої новелістики, ліричної та ліро-епічної і загалом усяке філософування ліриків. У працях Івана Ільєнка (*Григорій Квітка-Основ'яненко*, Київ, "Молодь", 1973) та В. Заремби (*Іван Манжура*) бачить він "ідейну незрілість і поверховість суджень". Головні "вади" цих книжок, на його думку, в тому, що всі постаті, виведені в цих книжках, де б вони не жили, об'єднують "їх ставлення до української мови, літератури, культурно-освітницької роботи". Чому це Квітка, Гребінка, Шевченко, Маслович, Костомаров та інші були горді за своїх сучасників (як сміли!...), що визначалися щирим і принциповим ставленням до своєї країни й тужили за нею. І тоді цитує уривок з твору: "Либонь не за золотими гудзиками поїхали до столиці, коли роблять такі приємні для всіх нас речі". Цей же мотив, на думку автора статті, помітний і в книжці В. Жуковського про Гоголя, де Гоголь Жуковському сказав "...північне небо тисне, як свинцева шапка. Розповідав мені, що сняться верби над Дніпром, чумацькі валки, лелечі гнізда". Критик докоряє авторові книжки про Григорія Квітку-Основ'яненка, що він недооцінив у своєму творі "величезне значення зв'язків Г. Квітки-Основ'яненка з діяча-

ми російської культури, завдяки яким він, можна сказати, й став першим класиком української прози", він же не смів забувати важливого місця в творчій біографії М. Гоголя і Т. Шевченка — "дружби з російськими митцями..." і т. д.

Нарешті доповідь Олександра Левади, секретаря СПУ, "Під ленінським прапором партійності і народності" (*Літературна Україна*, 29 травня 1973). І О. Левада танцює від ухвал квітневого пленуму ЦК компартії України. Нас тут цікавить ставлення Левади насамперед до творів з історичною тематикою. У цих творах він наголошує відхід від "класових марксо-ленінських позицій", а особливо щодо "деяких питань історії Запорізької Січі", в яких "виникла своєрідна гіперболізація козащини", а "Іван Білик у своєму романі *Меч Арєя* стверджує, наприклад, що запорозькі козаки існували й були дійовою силою не тільки задовго до появи на історичній арені самої України, а й за півтисячоліття до виникнення Київської Русі". А Миколу Киценка, автора книжки *Хортиця в героїці і легендах* (Дніпропетровськ, "Промінь", 1972) судить за надмірне ідеалізування демократичного укладу життя на Січі. Левада критикує й рецензента цієї ж книжки М. Котляра, що теж допустився помилки, бо сказав, що "Запорізька Січ дійсно якоюсь мірою була республікою, але *аристократичною* — на зразок Спарти" (підкреслення О. Левади). Перепало від Левади й самому Марксові, який колись теж писав, що Січ була "християнською козацькою республікою". Левада запевняє всіх, що Маркс "міг мати на увазі лише спосіб військового самоврядування Січі, а не її "державний устрій", якого взагалі там не існувало...". Що Маркс був під впливом "читання історичних досліджень Шлоссера, Сегюра і Карамзіна". Отже, коли йдеться про національні справи, то священик може корегувати й самого папу. І рецензент, і Левада не погоджуються з автором книжки, який вважає, що "царат... вишукував привід до знищення Січі", а далі твердить за рецензентом, що "в другій половині 18 століття Січ уже ставала історичним пережитком, анахронізмом... ні військова організація Січі, ні екстенсивність ведення сільського господарства в тих краях уже не відповідала запитам і вимогам часу...". Руйнуючи Запорізьку Січ, "цариця і її вельможі виходили передусім із своїх *класових* інтересів (підкреслення Левади), бо, мовляв, "після пугачовщини і коліївщини вони не могли миритися з існуванням будь-якого можливого центру збройного опору поневолених кріпаків". Він тут же критикує "хибні концепції" книжки Шелеста *Україно моя радянська*. Отже те, що ще донедавна трактувалося в радянській історіографії як національне поневолення царатом, сьогодні вже називається "класовими інтересами" царів і їхніх вельмож, зводячи Запорізьку Січ до категорії озброєних "поневолених кріпаків".

Усе ясно: в СРСР приспішено тлумлять рештки національної самобутності української й ін-

ЛІРИКА АЛЬФОНСІНИ СТОРНІ

На цей рік припадають тридцять п'яти роковини смерті найвизначнішої аргентинської поетеси Альфонсіни Сторні.

Напередодні першої світової війни на літературну арену в Латинській Америці виступили — майже одночасно — чотири талановиті представниці жіночої лірики. Це були: Дельміра Агустіні, Габрієля Містраль, Хуана де Ібарбуру та Альфонсіна Сторні. Життя першої з них передчасно й трагічно обірвалося, і молода поетеса не встигла виявити своїх творчих спроможностей. Із трьох інших — через іронію долі — світова слава припала чи не найменш обдарованій. Маю на думці чілійку Габрієлю Містраль, яка дістала свого часу Нобелівську премію. Натомість уругвайка Хуана де Ібарбуру та аргентинка Альфонсіна Сторні відомі лише в межах своїх країн і в літературних колах Латинської Америки та Іспанії. Найталановитіша з цього грона, Альфонсіна Сторні, досі лишилася малознаною на еміграції і

зовсім незнаною на радянській Україні. Я уважно переглянув кілька радянських енциклопедій та довідників, натрапив на імена таких аргентинських літераторів, що їх — поза комуністичними осередками — ніхто не читав і не знає, але ніде не знайшов навіть імені Альфонсіни Сторні. Можливо, що це тільки випадок, зумовлений недостатньою поінформованістю авторів, які писали про аргентинську літературу, але не виключене, що це свідомо "кара мовчанням", яку радянська партійна цензура застосовує супроти небажаних письменників.

Альфонсіна Сторні народилася 1882 р. в Швейцарії, але ще за раннього дитинства приїхала з батьками до Аргентини, яка й стала її справжньою батьківщиною. Перша збірка її поезій, "Неспокій трояндного саду", вийшла 1916 р. Усього за життя поетеси видала сім збірок поезій; збірники її вибраної лірики продовжують виходити дотепер.

Я вже згадав, що Альфонсіна Сторні належить до представниць жіночої лірики. Ось одна з її поезій у моєму перекладі.

ТЯГАР ВІКІВ

Мені сказав ти: "Не плакав мій батько".
Мені сказав ти: "І дід мій не плакав,
Бо сліз не мали мужі мого роду,
Були зі сталі".

І коли мовив, пробилась і впала
Твоя сльозинка впрост мені на губи.
Стільки отрути не пила я зроду
З жодної чаші.

Сердешна жінка, яка зрозуміла,
На смак пізнала вікове страждання.
Ваги такої втримати не в стані
Душа жіноча.

Для поезій Альфонсіни Сторні властиві безпосередність, щирість і невимушеність; ці риси виступають в одній з найвідоміших її поезій "Tu me quieres blanca" (Ти хочеш, щоб я була біла). У перекладі збережено сялябічний розмір оригіналу:

Хочеш мене з піни,
З променів світанку,
Або з перлямутру.
Щоб я зберігала
Незайманість лілій
І запах найтонший;
Замкнена в бутоні,
Куди не сягає
Ні місячний промінь,

ших націй, водночас виставляючи на чоло російську, та ще й безсоромно вибілюючи всі її історичні гріхи, бо тепер для цього склалася і найвідповідніша міжнародна кон'юнктура. Між західними державами і СРСР намічається майже повна і політична, і економічна згода, що й дає великодержавникам у КПРС можливість покінчити в себе з політичними, культурними та економічними аспіраціями національних республік.

Витворилася паніка від згадки про меч Арея. Жахнулася імперія — і літературний твір став політичним "хо", що може підважити штучно роздухану велич російської нації, якій і тільки якій має належати провідництво над усіма націями.

Зворот до давнини, до мітології, до праджерел людського й національного буття — нині універсальне явище. Хоч тим часом це найвластивіше молоді, але поволі це опановує уми всього інтелегентного прошарку людства. Нині поставлено під сумнів ніби освячені істини нашої доби, виставляються на показ усі дотеперішні нездорові прояви, включно з тисячолітніми устоями деяких релігій, а найрішучіше відкидається насильство, передусім брутальне духове і фізичне насильство. Всяке насильство завжди було ознакою хворобливості, слабості і проявом почуття неповноцінності. І ніякі такі "пленуми", у якій би частині світу вони не інсценізувалися, цього живого процесу шукання в житті гармонії й добра не зупинять, а зокрема там, де елементарні прерогативи людяності тотально розчавлені в ім'я претенсій і розгнущеного шовінізму нації, яка в себе вдома не спромоглася запровадити який-небудь порядок на протязі всієї своєї історії. я. р.

Щоб ні маргаритку
Не звала сестрою.
Хочеш мене сніжну,
Хочеш мене білу,
Хочеш мене чисту.

І це ти, що кожну
Пригублював чарку,
Овочі медові
Рвав із уст вишневих.
Ти, що на бенкеті,
В листях винограду
Лишив своє тіло
Вакхові на жертву.
Ти, який садами
Чорної Омани
У червоних шатах
Доганяв Зіпсутість;
Що й скелет у тебе
Тримається купи
Не знать, яким чудом, —
Смієш вимагати
(Бог тобі суддею!),
Щоб була я біла,
Щоб була я чиста,
Світанно-промінна.

Утечи в пустелі,
Заховайся в гори,
Рот собі очисти,
Живучи в печері,
Торкайся руками
До землі сирої,
Годуй своє тіло
Гірким корінням,
Воду пий зі скелі,
Засинай під снігом,
Віднови тканини
Сіллю і водою,
Говори з пташками,
Вставай на світанку,
І коли до тебе
Повернеться тіло,
І знову на місце
Душа твоя стане,
Що плуталась досі
Була по альковах, —
Тоді вимагай лиш,
Щоб була я сніжна,
Щоб була я біла,
Щоб була я чиста.

Альфонсіна Сторні не дотримувалась якогось певного напрямку в літературі. Поруч із сліг парнаськими сонетами, у неї зустрічаємо лірику, позначену впливами модернізму. Наприклад, "Квадрати й кути":

Будинки рядами, будинки рядами,
Будинки рядами.
Квадрати, квадрати, квадрати,
Будинки рядами.

А люди вже мають і душі квадратні.
І мислі — рядочком,

І спини — з кутами.
Сама я учора сльозинку зронила —
О Боже! — квадратну...

Це, між іншим, нагадує Сосюрине:
Місто взяло в ромби і квадрати
Всі бажання, всі думки мої...

Взагалі треба сказати, що поети найчастіше повторюють один одного, коли один не знає про існування другого...

Особисте життя Альфонсіни Сторні не було щасливе. Знайомі аргентинські літератори розповідали, що вона мала сина, батько якого був одружений з іншою. Між іншим, народженню сина Альфонсіни присвятила одну з найвідоміших своїх поезій Габріеля Містраль.

Переплітаючись із любовною тематикою і протистоячи їй, у віршах Альфонсіни Сторні розвивається також тема смерті: "Все віщує, що житиму мало" — каже поетеса. Передчуття смерти нарастає. Їй страшно; двом поезіям вона дає ту саму назву — "Страх". Одна з найсильніших її поезій зветься "Епітафія на мою могилу". Цей страх смерті не був безпідставним: останні роки свого життя Альфонсіна Сторні хворіла на рак (або пістрияк, як казали колись у нас на Україні). Поетеса не чекала кінця: вона запливла в море — і не вернулася. Це сталося 1938 року в надморському місті Мар дель Пляті, місті казино, купальників і кінофестивалів (на одному з яких, до речі, здобув премію фільм Параджанова "Тіні забутих предків").

Вирушаючи у свій останній заплив, Альфонсіна Сторні залишила "білий", себто не оснащений римами, сонет, для назви якого взяла передсмертні слова Байрона: "Іду спочити":

Зубочки квітів, шапочки росинок
І пальці трав — о тонкочуйна нене!
Ти земляний стели для мене саван
І пуховик з прополотого моху.

Я йду спочити. Уложи-но доню
І в головах повісь мені лямпаду:
Одну з сузір — котре сама бажаєш,
Всі гарні, тільки зниз його для мене.

Лиши мене саму. Бростяться зела,
Тебе стопа небесна заколише,
І птах накреслить ритми, щоб навіки

Забути. Дякую... Ах, ще прохання:
Як знов задзвонить він по телефону,
Нехай не докуча — скажи, що вийшла.

З видатних поетів Латинської Америки досі, скільки мені відомо, лише Рубен Даріо дочекався, що його твори видали на Україні окремою збіркою. Можливо — не стільки з мистецьких, скільки з політичних міркувань, видадуть також Хосе Марті чи Пабля Неруду. А добре було б до серії "Перлини світової лірики" включити ще й таких авторів, як Хосе Асунсьон Сільва, Амадо Нерво, Альфонсіна Сторні, Хорхе Люїс Борхес... (З пересилань Радіо Свобода. Текст модифіковано).

ІДЕЇ ТА СЛОВА ДМИТРА ДОНЦОВА

(Закінчення з 282-283 ч.)

Треба дивуватися, як далеко стояв Донцов від розуміння демократичного ладу сучасних цивілізованих держав. У своїй книжці "Дух нашої давнини" він малює образ станового, феодалного устрою, поділеного на "касти": на вояків, духовенство, міщан і хліборобів-селян, що їх називали: убога чернь, що платить податки. Тоді перехід з одного стану до другого був дуже утруднений, навіть подружжя між людьми різного стану не було дозволено.

Сучасна демократія відкидає становий поділ. В демократії творяться групи людей, що визнаються своїм політичним талантом, як організатори суспільства, законодавці, журналісти, промовці, здатні бути лідерами. Ці групи суспільства називає соціологія елітою. Доступ до еліти дають персональні здібності й заслуги: демократія поставила на провідні місця в Англії Гледстона, Асквіта, Ллойда Джорджа, Черчіля; у Франції — Жоржа Клемансо та Бріана; в Америці — Лінкольна, Вільсона, обох Рузвельтів, Джона Кеннеді — незалежно від їх походження: Лінколін був замолоду дроворубом ("смердом", як згорда міг би його назвати Донцов). Демократи — творці незалежної Чехо-Словаччини — теж були простого роду: Масарик — син робітника, Бенеш — син хлібороба. В демократії, де є воля думки й слова, є добрий ґрунт, на якому розвиваються політичні таланти і ростуть, збігаються числом провідні групи еліти. Донцов цього не хотів бачити.

Він кидав грім і блискавку на недомагання українських політичних провідників після революції 1917 р. і не пробував шукати причини тих недомагань: під царським кастовим режимом та ще під забороною української мови й преси, не було відповідних умов для розвитку українських політичних талантів. І все ж, коли впав царський режим 1917 року, наша нечисленна демократична інтелігенція розгорнула широку діяльність, щоб "збудити хиренну волю", проголосила незалежність Української Республіки і створила військо, справжніх безстрашних борців за волю нашої, що гордо дивилися смерті в вічі, — Армію УНР.

Донцов ганьбить нашу демократичну інтелігенцію, яка, мовляв, не спромоглася оборонити незалежність України. Він свідомо обминає ту страшну міжнародну ситуацію, в якій була Україна від початку революції 1917 року: на нашій землі стояли мільйони російського, німецького та австрійського війська; від кінця 1918 р. почалася плоті України агресія польська та російська ("червона" і "біла"), і цим ворогам помагали держави-переможниці — Англія та Франція. Вашингтон не хотів навіть чути про "український

сепаратизм", бажав зберегти неділиму Росію. Ці факти Донцову були добре відомі, але він вину за падіння УНРеспубліки звальював на "українську демократію", яку називав "свинопасами", що втратили "козацький дух", завзяття, охоту до боротьби...

До цих висновків дійшов Донцов, будучи на службі у Скоропадського, що проголосив "федерацію" з Росією — своєю "грамотою" 14 листопада 1918 р., та на службі в закордонній місії УНРеспубліки в 1919-1920 рр. Давав іншим поради і виробляв "рецепти", як боротися за самостійність, але сам перебував у безпечному місці. Захопився пропагандою Муссоліні й Гітлера і від них ждав "нової ери" в історії світу, що мала завершитися системою диктатури "лутших людей" на чолі з "вождями".

Треба згадати, що Муссоліні й особливо Гітлер, коли вели агітацію проти демократії і після захоплення влади, не тільки уживали соціальної демагогії, але й фактично запровадили деякі закони, корисні трудящим масам ("смердам" — за виразом, любим Донцову). У своїй книзі "Моя боротьба" Гітлер писав, що для удержання народних мас при національній ідеї "ніяка соціальна ціна не є зависока". Це значить: робітникові й селянинові треба забезпечити добробут, щоб вони не шукали "визволителів-добродіїв трудящого люду" у чужих вождів, наприклад, у Москві. Пильний читач Гітлерової "Біблії" Донцов не звернув уваги на ці реалістичні слова німецького "фюрера".

Зате Донцову подобалися методи агітації й пропаганди італійського "дуче" та німецького "фюрера" і обидва вдавалися до найнижчих інстинктів людських — збуджували в масах заздрість, ненависть, зарозумілість ("вища раса"), погорду до знання й науки: "Коли я чую слово *"культура"*, то хапаюсь за револьвер", — казали нацисти. Дуче й фюрер зневажали правдивість і користалися в пропаганді своїй брехнею: "Dicke Lüge" (груба брехня), — казав Гітлер, — помагає. Особливо старалися вони очорнювати своїх противників. Так робив і Ленін, коли радив своїм пропагандистам викликати своєю агітацією в масах *"найгірші підозріння"* супроти ворогів більшовизму.

Донцов дуже старанно уживав цієї методи в своїй пропаганді: незгідних з його "філософією" називав у пресі своїй "гієнами", "ідіотами" і подібними "оздобними іменами". Згідно з ідеологією фашизму, не шукав логічних доказів, а звертався до почувань людей, до ірраціонального думання: мовляв, сильне бажання, воля до влади має вирішальне значення. Донцова не переконала

навіть катастрофа ірраціональної, фантастичної політики Муссоліні, що хотів відновити Римську імперію, та Гітлера, котрий будував "Третю німецьку імперію". Це сліпе наслідування чужих зразків, творення ідеології вождівського націоналізму, до якого взявся Донцов, назвав Ісаак Мазепа, видатний борець за українську державність, "націоналізмом без національного змісту".

За прикладом Гітлера й Муссоліні, Донцов творив свої політичні "легенди", пишучи про минуле й сучасне українського народу, і викликав у своїх послідовників погорду до фактів і до знання. В кумедній книжці, виданій року 1939 в Празі чеській німецькою мовою, — "Український націоналізм" — написано, що провідники ОУН прийдуть "знизу". То буде "тип здорового, простолінійного українця з села, з копалень і фабрик, не деморалізованого цивілізаційними впливами..." Отже ясно: цивілізація — деморалізує... Цій "касті" нецивілізованих людей мала б належати влада над українським народом, над "смердами", "гречкосіями", як згорда трактує Донцов народні маси України. Ці ватажки озброєні "сліпим невмотивованим хотінням" та "ірраціональною волею" до влади мали б стати "лутшими людьми", щоб вирішувати долю українського народу... Вони мають "вигоду" перед демократичною інтелігенцією, бо стоять далеко від "деморалізуючої цивілізації".

Яку ж мораль рекомендував Донцов своїм уявним "лутшим людям" — касті чи "орденові"? "Всяка велика ідея, — писав він, — є несприятливою, безкомпромісовою, брутальною, фанатичною, аморальною" ("Націоналізм"). Само собою, песоголовці з оунівської "Служби безпеки", лалекі від цивілізації, уявили собі, що їхня "ідея" бути на Україні в ролі держиморд — "велика", а тому їй поступати вони мали фанатично, аморально, з кривавими жертвами.

Покійний Володимир Дорошенко оповідав мені, що він дорікав Донцову за ширення деморалізації, котра довела фанатиків до братовбивств, проти чого, протестував і Митрополит Андрій Шептицький. Донцов же заявив Дорошенкові, що за висновки, які читачі роблять із його теорій, він не відповідає, мовляв, — "Sapienti sat" (мудрому вистачає)...

Донцов закликав українців орієнтуватися на західно-європейську культуру ("вестернізація"). Це не нова ідея, і найбільше для європеїзації української політичної думки зробив безпідставно очорнений Донцовим Мих. Драгоманов. Тільки та різниця, що Драгоманов шукав в Європі вірних ідей і форм державного ладу, а Донцов кликав земляків наслідувати чорносотенство Гітлера, котре відкинуло ідеї свободи і накидало народам Європи тиранію. Донцов ще року 1937 давав ради українцям для боротьби за незалежність національну: мовляв, провідники Української Центральної Ради в 1917 р. мали б "розгорнути стяг боротьби з соціалізмом і створити рих, подібний до гітлеризму" ("Вісник", ч. I, 1937 р., Львів). Дивна порада: знав же Донцов надзвичайну популярність ідей соціалізму в народних

масах України в той час, отже й те знав, чому Українська Народна Партія Миколи Міхновського прийняла тоді назву "Партія Самостійників-Соціалістів".

Донцов, проповідуючи диктатуру своїх далеких від цивілізації "лутших людей", писав, що ця диктатура приведе до "консолідації нації довкола одного ідеалу". Погляд цей далекий від дійсності: диктатура викликає спротив у народі, вона створює ґрунт для громадянської війни, і тільки поліційними методами, страхом удається дикторам держати маси в послуші. Цими методами "консолідував" німців Гітлер, і нарешті з рядів "консолідованих" вийшли люди, що пробували убити "фюрера". (Граф Штауффенберг та інші 1944 р.).

Донцов і деякі його послідовники вибрали собі за особливого "ворога народу" — М. Драгоманова, якому приписують вину за катастрофу України в подіях після 1917 р. Був час, однак, коли Донцов умів справедливо оцінити федералізм Драгоманова: "Не вважаючи на всі свої хиби, програма його була тоді може єдино можливою". ("Сучасне політичне положення нації і наші завдання", Львів, 1913).

Мені довелося виступити в обороні демократичних ідей Західної Європи, дорогих Драгоманову і осоружних Донцову, у той час, коли тиранія Гітлера й Сталіна топтала ці ідеї. 1944 р. була надрукована моя стаття в "Краківських вістях" про орієнтацію на Європу. Цензура нацистів була вже не така уважна перед катастрофою "Третього Райху", тому непоміченою пройшла моя оборона орієнтації на демократичну Європу.

"Коли в наш час хтонебудь вимовляє слова "Західна Європа", "західно-європейський", то треба виразно знати, що під цим розуміти. Багато з того, що думається у нас про Західну Європу, вже перейшло до давно минулого. А все ж таки, чи ще є та Західна Європа, чи вже її нема? Хвилюючий влучно висловився: "орієнтація на психологічну Європу". Московська цензура не дала йому сказати того, що він думав і відчував. Те, до чого рвалася душа Хвилювого, містилося в двох словах: "Людська гідність". І Греція, і Рим, і Європа Середніх Віків та в нові часи прямували до вищої людської гідності. Московська царська держава була побудована на зразках східного абсолютизму татарської орди. Царські піддані всі однаково звалися "государеві холопи" (раби). Цей холопський дух запанував і в радянській Росії під більшовицькою диктатурою. Холопським духом більшовицька Москва старалася заразити всю Європу й цілий світ. (Не міг я тоді згадати, що й Гітлер ширив *дих холопства* всюди, де стояло його військо). В боротьбі проти цієї загрози з Москви в Західній Європі втрачено багато-багато політичних, культурних, моральних цінностей. Але головна підвала європейської культури залишається та сама: *людська гідність*. З цього пішла боротьба проти мертвеччини в релігії й церкві, проти деспотизму в науці, проти холопства, визиску та егоїзму в державі й суспільстві... Чим енергійніше будемо відстоювати свою

власну і національну гідність, тим ближче будемо стояти до "психологічної Європи" і далі від холопства". (Ці слова з моєї статті цитував І. Мазепа в другій частині своєї праці "Підстави нашого відродження", Німеччина, 1949 р.).

Під холопством я розумів режим Сталіна і тиранію Гітлера — наперекір Донцову, який вважав Гітлера за представника європеїзму.

Для підпори своєму світоглядові, основанийому на вожди́змі Муссоліні й Гітлера, Донцов пробував використати імена діячів нашої історії і порівнював їх з італійським дуче. Донцов писав:

"Чому я, поруч з традиціями Хмеля, Володимира, Святослава, звертаю увагу, напр., на італійського диктатора і на йому подібних, "чужих"? Тому що це типи і люди одного світогляду, одної психіки, яка в часи, коли ми ще не zdeгенерувалися, — була і наша психіка". ("Де лукати наших історичних традицій", Львів, 1938 р.).

Це вже справді горох з капустою. Донцов показав тут цілковите незнання української історії. Відомо, що Святослав, батько Володимира Святото́го, зовсім не дбав про Русь-Україну, покинув Київ, де зосталася його мати Ольга з онучатами і займався походами та купецтвом; "Із Руси — челядь" (раби — це слова Святослава (в Літописі)). Навіть столицю свою хотів перенести на Дунай, в болгарську землю.

Про Святослава читаємо в Літописі: "Своєю земли охабив (покинув), чужи искаше"... Чи це приклад для наслідування?

Князь Володимир після охрещення 988 року змінився характером і поведінкою: раніше він був би ідеалом для Донцова, бо як поклонник бога Перуна, був аморальний, жорстокий. Ставши християнином, Володимир поводився гуманно, навіть не велів розбійників карати смертю. Чи цей князь мав психіку Гітлера, який велів рубати голови своїм противникам і знищив мільйони людей "нижчих рас" (в тім числі й українців) розстрілами, голодом і газами в концентраційних таборах? І чи можна рівняти Муссоліні з Хмельницьким? Це — таємниця діалектики Донцова...

Донцов запозичив у диктаторів систему пропаганди: він у своїх писаннях десятки разів повторює свої безпідставні твердження, бо знає, що таке повторення "гіпнолізує" читачів, і вони починають вірити навіть явній фальсифікації.

Дехто думав: "Дивіться, який начитаний, учений автор!" Але "цитатоманія" Донцова шита білими нитками. Наприклад, він пробував підперти свій "світогляд" словами Г. Сковороди. Що спільного може бути у світла з темрявою? Сковорода — філософ високої душевної чистоти, учитель етики (його переклади з античних філософів на теми моралі); Сковорода не боявся смерті, бо мав совість, "як чистий криштал", був на сто гін віддалений від бруталного, нелюдяного аморалізму, який проповідував Донцов. Тому треба дуже обережно придивлятися до цитат, які рясніють у писаннях Донцова.

Ісаак Мазепа, ідеолог української демократії,

мислитель і борець за українську державність, мав нагоду ствердити фальшування, яке учинив Донцов у своїй книзі "Підстави нашої політики". Донцов навів цитату з "Протоколів" II з'їзду російських соціалдемократів 1903 р. Мазепа пише: "Коли я переглянув ці "Протоколи", то не знайшов там навіть натяку на той зміст, що його клав Донцов у свою вигадану цитату". Мазепа зазначив, що Донцов не дав йому відповіді на розкриття фальшування: "Він просто замовчав і спокійно продовжував далші подібні фальшування і перекручування для запаморочених своїх наївних читачів". ("Підстави нашого відродження", ч. 2, стор. 108). Року 1947 я мав розмову з Євгеном Маланюком у Німеччині про Донцова. Маланюк згадав слова Донцова, сказані при зустрічі перед другою світовою війною: "Що ж, я вмію тільки читати й писати"... Охота читати й писати похвальна, але ширення аморальності й бруталності в громадському житті методами, далекими від правди, не можна вважати за корисне для нормального розвитку народу.

"Неправда — не просвіта", — писав М. Драгоманов, котрого намагався знеславити Донцов у своїх писаннях. Коли й досі серед української еміграції є немало людей, запаморочених демагогією Донцова, то це "заслуга" автора "Націоналізму", "Духу нашої давнини" та інших памфлетів, у яких Донцов паплюжив демократичний устрій, як шкідливий визволенню українського народу.

На це мусить бути відповідь: народоправний лад може усвідомити і мобілізувати маси на боротьбу за волю, диктатура створює в народі байдужість до своєї держави. Покійний Левко Чикаленко, що жив перед другою світовою війною коло Варшави, оповідав мені після війни в Німеччині про байдужість польських селян до оборони країни проти німецької агресії в 1939 році. Режим "полковників" був серед польських селян зневажений, тому селяни деякий час сподівалися навіть, що "під німцем" буде життя краще...

Ті українці, що піддалися гіпнозу пропаганди Донцова, мусіли б пам'ятати, що немає ідеального політичного ладу, і демократія має свої вади. Але демократія має ту перевагу, що всякі не порядки, зловживання, шахрайства й т. д. вільна преса й суд незалежний розкривають і карають. В диктатурі інакше: там карають тільки дрібних злочинців, не політичних, а "лутші люди" (члени диктаторської партії) недоторкані.

Зовсім слаба і "соціологія" Донцова. З його горизонту зовсім зникли такі факти в суспільному розвитку України, як перевага в наших містах неукраїнського елементу. Драгоманов закликав своїх сучасників до "страшенної праці", щоб загоїти цю рану на суспільному організмі України, бо міста — то центри господарства, політичного руху й культури. Ця проблема для Донцова не існує: він проповідує "волюнтаризм", "сліпе, невмотивоване хотіння", як універсальний лік на всі болячки нашого суспільного життя. Донцов не розумів, що національний роз-

виток поневолених народів може мати успіх в умовах політичної свободи: тому чехи використали австрійську конституцію перед першою світовою війною так, що здобули міста в свої руки і стали модерною нацією. Але українці в Галичині були віддані під панування польської шляхти і zostалися далеко позаду від інших народів Австро-Угорщини. Закарпатські українці та на Наддніпрянщині були ще в гіршому становищі, там була для нашого народу "домовина, широка-глибока"...

Даремно і несправедливо нападав Донцов на демократизм Драгоманова: завдання демократизації, боротьби за вільний лад стоїть і тепер перед українцями і перед усіма народами — жертвами імперіалізму московської диктатури. Цієї небезпеки найбільше бояться узурпатори влади в Кремлі, тому й задушили демократичний рух воєнною силою — на Угорщині 1956 року та в Чехо-Словаччині 1968 р. Тільки після повалення диктатури може початися вільна організація народу і успішна боротьба за досягнення найвищої цілі нації.

Хочу закінчити цю посмертну згадку, підкресливши, що демократія — це єдиний політичний устрій, у якому може достойно і вільно, без страху жити громадянин. Само собою, демократичний лад не падає з неба: за свою свободу, за персональну гідність немало років боролися люди в різних країнах і немало крові пролилося в боротьбі з тиранами, яких Донцов називає "лутшими людьми". В демократіях витворилися спільні політичні групи — еліти, що стоять на чолі політичних партій, спроможні керувати державою та обороняти державу і народоправний лад у своїй країні. Де немає демократичних еліт або де вони дуже слабкі, там настає режим під командою людей ірраціональних, нецивілізованих, безвідповідальних, брутальних, аморальних — типу більшовицького або фашистського. Донцов мав симпатії до режимів безвідповідальних, він захоплювався вождями, "геніальними циніками" з їх хижацькими інстинктами. Це захоплення тиранами Донцов прищепив і деяким своїм безкритичним, політично й морально недорозвиненим землякам.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

24-годинна, солідна і швидка обслуговування і навігація "форнесів" безплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

Легенди й авторська творчість

В журналі "Основа" за жовтень 1862 року (виходив у Петербурзі — нинішньому Ленінграді) вміщені спогади якогось Григорія Надхина про Новомосковськ — тоді повітове місто Катеринославської губернії (нині — Дніпропетровська область). Спогади написані російською мовою, з численними проте українізмами — і в лексиці, і в фразеології, і навіть цілими куплетами українських народних пісень. Спогади закінчуються легендою, яка — це зазначає сам автор спогадів — становить наче перелік славної повісті М. Гоголя "Вій". Це видно вже з перших уступів легенди, що їх подаємо тут українською мовою.

Жив у селі красень дяк, що всім дівчатам (та й молодіцям) дуже подобався. А дочка старшини — багата панночка — найдужче за ним побивалася. Проте дарма, бо дяк любився з чорнобривою шинкарою і на панноччині заходи не звертав уваги. Невдовзі панночка збагнула, де причина диявола до неї байдужості. Йдучи до шинкарки на чергову вечерицю, дяк натрапив на несподіванку вже при вході на подвір'я. Бо щойно він одчинив хвіртку, як дорогу йому заступила величезна рухома макітра: як дяк ступне вправо, то й макітра вправо, а як вліво, то й вона вліво. Хотів був дяк виринути під неї низом, — так і макітра вниз, а коли спробував стрибнути вище, понад неї, — то й макітра вище. Але дяк мав палицю — і з усієї сили вдарив по макітрі. Почувся стогін, макітра враз зникла, натомість, шквильгаючи, побігла якась жінка.

Дячок нікому на вечерицях не признаєся про цю пригоду. Але й до веселощів пропала всяка охота.

Другого дня вранці приходять до дяка сам старшина — батько панночки.

— Здоров був, Охрімовичу! — каже до дяка.

— Здоровенькі були, добродію!

— Ти знаєш, Охрімовичу: дочка моя вночі здала душу Богові.

— Чи справді?! Царство їй небесне, вічний спокій!

— А вмираючи, дочка забажала, щоб саме ти читав по ній псалтир: дві ночі в церкві, а третю ніч — на самій могилі. Послужи ж нам, Охрімовичу...

Затремтів дячок: в очах йому світ заступила величезна зчорашня макітра. Побілілими губами він ледве пробелькотав щось невиразне.

— Що з тобою, Охрімовичу, — ти недужий?

Старшина пильно приглядався до змертвілого обличчя дяка...
Подав А. ЮРИНЧ

ІЗ КАМ'ЯНОГО — У КОСМІЧНИЙ ВІК

У джунглях Філіппінських островів вчені виявили невідоме досі плем'я. На зріст аборигени десь півтора метра, засмагли, бо не носять одягу. Харчуються переважно плодами, рибою. Вогонь добувають ще первісним способом — тертям двох бамбукових палиць. Ці люди вперше зіткнулися з цивілізованим світом, потрапили із кам'яного віку у космічний.

Дороге українське громадянство,
ласкаво просимо всіх на

ЧЕРНІГІВСЬКІ ВИШИВАНІ ВЕЧЕРНИЦІ ПРИСВЯЧЕНІ 800-ЛІТТЮ ПОЛТАВИ

в суботу 13-го жовтня 1973 р., початок в 7.30 вечора

зала Українського Національного Об'єднання (УНО)
297 COLLEGE STREET — TORONTO, ONT.

ГРАТИМЕ ОРКЕСТРА "ЕХО"

БУДЕ БАГАТИЙ І СМАЧНИЙ БУФЕТ ТА РІЗНІ НЕСПОДІВАНКИ.

За дальшими інформаціями звертайтеся до п. М. Підлісного
332 Glen Park Ave. — Toronto 19, Ont. — Tel.: 781-6482

ВСІХ СЕРДЕЧНО ВІТАТИМЕМО

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

ДОДАТКОВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ВІД КОМІТЕТУ В СПРАВАХ ВИДАННЯ СПАДЩИНИ П. К. ВОЛИНЯКА

1. Дали згоду бути членами Комітету ще такі особи: Олексій Воскобійник, д-р М. М. Менжега, Анатоль Білоцерківський, Ярослав Мігайчук.

2. Передплата на збірник писаної спадщини П. К. Волиняка вже почала надходити.

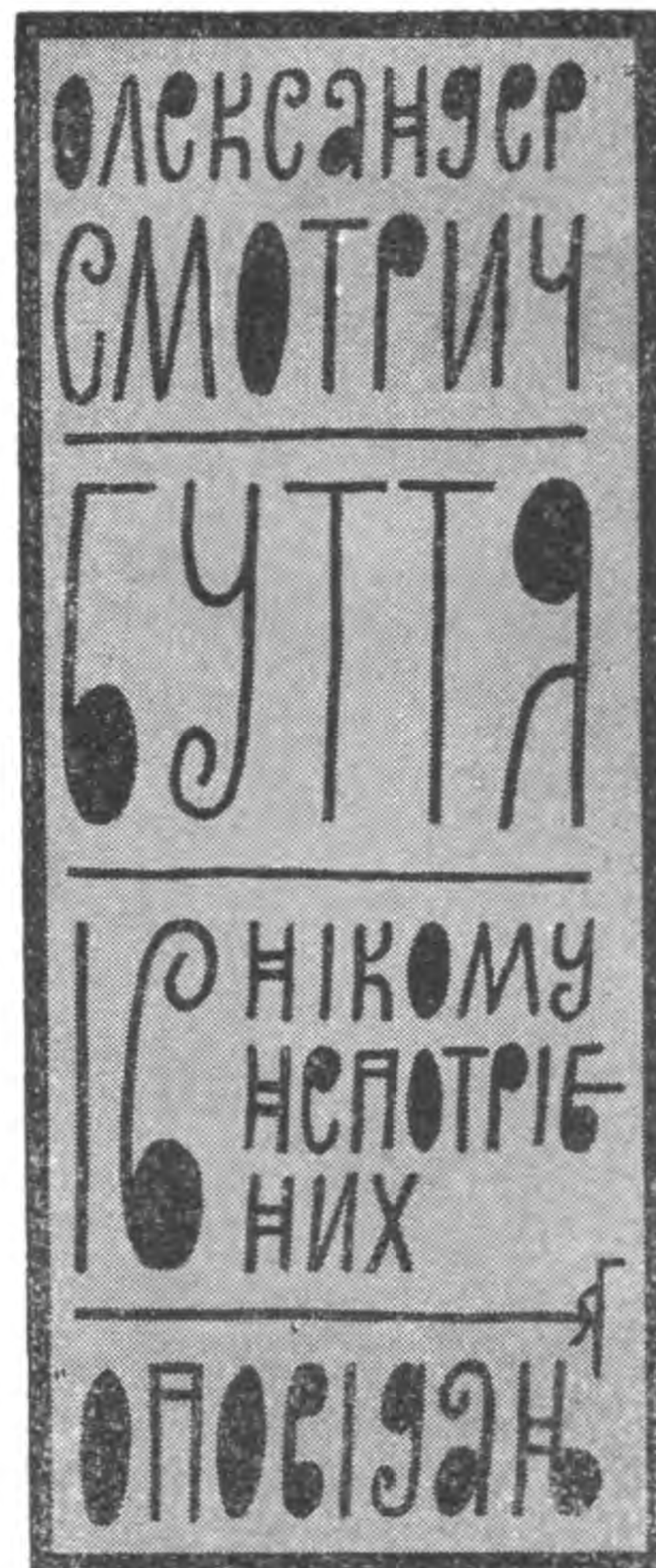
Повторюємо умови передплати: у твердій оправі 10 дол., а в м'якій — 8 дол.

3. Пожертвував на видання збірника Олексій Г. Воскобійник — 100 дол.

Передплату й листи просимо слати на таку адресу:

Mr. Ivan Oleksiuk
20 Larkin Avenue
Toronto, Ont. M6S 1L8
Canada

ПРЕЗИДІЯ КОМІТЕТУ

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ

БУТТЯ

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

123 стор. Ціна 2.50

З замовленням
звертатися:

"PLY" Co-op Ltd.

768 Queen Street West
Toronto 140, Ont.
Canada

МОЇ СПОГАДИ ПРО ВАСИЛЯ ВРАЖЛИВОГО

ВІД РЕДАКЦІЇ.

У цьому році минає 70 років від дня народження колись популярного і талановитого прозаїка Василя Вражливого (справжнє прізвище — Василь Штанько). Виступивши з своїми оповіданнями на початку 20-их років, він скоро здобуває загальне визнання. Його психологічно-вникливі оповідання, хоч позначені були, як правдиво відзначає автор нижче друкованого спогаду, впливом прозової манери В. Винниченка, свідчили, що в літературу прийшов новий і свіжий талант. На початках своєї літературної діяльності Вражливий належав до Спільки селянських письменників "Плуг" (1923-1925), а вже на початку 1926 року бачимо його в складі новоутвореної письменницької організації ВАПЛІТЕ, до якої ввійшли тільки вибрані загальноновизнані письменники: М. Хвильовий, М. Куліш, О. Досвітній, П. Тичина, І. Дніпровський, М. Йогансен та інші. Вражливий був автором багатьох оповідань і повістей: "В яру", збірка оповідань, 1924, "Земля", 1925, "Життя білого будинку", 1927, "Батько", 1929, "Молодість", 1929, "Перемога", 1932, "Справа серця", 1933.

Арештований десь на початку 1935 року під час масового сталінського терору проти українського народу, В. Вражливий був, нема сумніву, розстріляний під час терору в таборах 1938 року. Серед численних втрат українська література втратила і цього, ще зовсім молодого прозаїка. На відзначення 70-ліття від дня народження й 35-річчя від року знищення талановитого письменника містимо цікаві спогади про нього його сучасника і земляка Івана Майстренка.

Василь Вражливий забутий і на Україні і на еміграції. На Україні тому, що був репресований і розстріляний. Творів його не друкують, хоч українські радянські словники згадують його в кількох рядках. На еміграції Вражливий залишився теж поза увагою. Більше пощастило на еміграції другові Вражливого — Валеріанові Підмогильному, з яким Вражливий був разом заарештований і засуджений. І не випадково вони були друзі. Обидва однаково обдаровані прозаїки, хоч різного стилістичного напрямку. У Підмогильного — вишуканіша мова. Вражливий — глибше розробляє сюжет. Якщо порівнювати, то Підмогильний ближчий до Коцюбинського. Вражливий — до Винниченка. Або, якщо порівнювати з французькою літературою, якою обидва письменники захоплювались і обидва перекладали на українську мову, то Підмогильний більш подібний до стилістично вишуканого Фльобера, а

Вражливий до Бальзака, якого він де в чому навіть наслідував. Але про це далі.

**
*

1923 року до мене, харківського студента, зайшов земляк — юнак Василь Штанько (пізніший письменник Василь Вражливий). Ми обидва походили з старовинного українського містечка Опішнього (Опішне, а не зрусифіковане тепер Опішня, Опішня). Василь походив із заможної родини — батько був власником парового млина і числився розкуркуленим. Василь студіював тепер у харківському індустріальному технікумі. Він прийшов до мене, щоб його підтримав. Хтось нібито доніс на нього, що він син куркуля, і це загрожувало йому виключенням із технікуму. Пізніше виявилось, що ніхто на нього не доносив. Мені здається, що й сам Василь про це знав, а прийшов він до мене зовсім в іншій справі.

Коли наша розмова на цю тему закінчилась, Василь Штанько соромливо сказав, що в нього є оповідання, які він хотів би мені зачитати. Перше оповідання, пам'ятаю, називалось "В яру".

Я був вражений. Василеві Штанькові було всього двадцять років, його оповідання були його першими творами, які він пропонував читачеві. Але це були зовсім зрілі і талановиті твори. Мені й тепер, через п'ятдесят років, здається, що ці оповідання не слабші деяких пізніших творів Вражливого.

Після прочитання я сказав Василеві, щоб він негайно йшов до Хвильового. І дав адресу. Чому я дав адресу Хвильового, з яким я не був тоді знайомий, сам не знаю. Ближчим до літературно-видавничих справ був тоді Михайло Яловий, мій приятель, з яким ми разом разом працювали перед тим у газеті "Селянська біднота". Яловий редактор, я — секретар редакції і автор статтів. Варто згадати ще й третього співробітника — Михайла Семенка. Він був без ранги, просто як автор — переважно віршів на політичні теми (проти Врангеля і т. п.). Посилаючи Василя до Хвильового, я мабуть думав, що оповідання Василя особливо припадуть Хвильовому до серця, — щось від тих оповідань віяло Слобожанщиною. Подія з оповідання "В яру" відбувалася десь коло річки Ворскло.

Василь Штанько був у мене на провесні 1923 року (рівно п'ятдесят років тому, як пишуться ці рядки). А вже через рік, весною 1924 року, я побачив у вітрині книжкової крамниці книжечку — Василя Вражливого. "В яру". Я знав уже, що Василь Штанько вибрав собі псевдонім *Василь Вражливий*.

Василь був молодший від мене на чотири роки. В Опішньому я вважав його "пацаном" і ми не

були друзями дитинства. Таким був для нього мій брат. У Харкові ми зустрічалися пізніше тільки випадково, на вулиці, на літературних вечорах. Про його літературні успіхи свідчило те, що він скоро став членом ВАПЛІТЕ, куди приймали тільки обраних. Уже в харківські часи він мав вигляд заможної людини, що теж побічно свідчило про літературний успіх.

Я уважно стежив за його творчістю. Пам'ятаю сильне враження справило на мене оповідання "Життя білого будинку", надруковане в збірникові ВАПЛІТЕ. Тут Вражливий виступав уже майстром сюжету й психологічного образу. Пам'ятаю ще одну (і останню) зустріч з Вражливим у будинковій літературі ім. Блакитного на вечорі, присвяченому створенню Спілки радянських письменників України і розпускові, у зв'язку з цим, усіх інших письменницьких організацій. Відхиляючись від теми, хочу нагадати виступ на тому вечорі Миколи Куліша. Оцінюючи позитивно розпуск ВУСППу і припинення поділу письменників на пролетарських і непролетарських (по печі, серед "пролетарських" було більше куркулів, ніж серед "непролетарських"), Микола Куліш жалкував, що страхіття вуспівських часів все ж таки не минули. Як у Гоголевому "Вії", казав Куліш, ранок налякав чортвиння в церкві, і воно миттю кинулося розбігатися у двері і в вікна. Та не встигло і позастрявало змертвіле на рамах вікон. Так і тепер, казав Куліш, постановою про ліквідацію привілейованих літературних організацій принесла ніби в літературу ранок, але чортвиння, що розбіглося від того ранку, позастрявало на рамах і постійно нагадує про себе.

Ми стояли з Вражливим разом на хорах (зала була переповнена), і я розпитував його про окремих письменників, як він їх розцінює. Серед заваг про пізніх "пролетарських" і "непролетарських" мені врізалися в пам'ять його слова про Миколу Бажана: "Колька — то наш!" Виявилось, що не "наш"...

Чомусь мені стоїть у пам'яті, що Вражливий до середини 30-их років проживав у Києві. В усякому разі, в Харкові я його не зустрічав. Найсильніше враження з його творів справила на мене повість "Батько", на якій я спочиваю окремо. Це був апогей його творчості. Бо далі, боячись, мабуть, бути ліквідованим як "непролетарський" письменник і як син куркуля, Вражливий почав пристосовуватись і написав "виробничий" роман з життя робітників на нафтових промислах Емби (Казахстан). Здається, роман називався "Справа серія". Я його не читав, як взагалі мало читав виробничі романи.

Пристосування Вражливого до виробничої тематики я розцінюю не як безпринципну "зміну віх", а як намагання будь-що зберегти по крапках часів свій літературний талант, який Вражливий ревне оберігав і вірив, що йому судилося дати щось значне. Гадаю, що Вражливий вірив у своє майбутнє більше, ніж Підмогильний. Скажу далі чому.

Здається, 1935 року восени до харківського інституту журналістики, де я викладав західню літературу, прийшов під час занять мій опішнянський земляк Д., молодий лікар. Про нього ходила слава як про легковажну й безпринципну людину. Нове, що я в нього помітив, — це дуже посивілі скроні. Він запросив мене піти з ним у сквер і з таємничим виглядом розповів таке: "Знаєш, звідки я прийшов? — З ГПУ... Останні місяці я працював завідувачем будинку відпочинку в Змієві (під Харковом). Запросив літом до себе на відпочинок Вражливого й Підмогильного. І от уночі наїжджає до будинку ГПУ, арештовують їх обох і мене. Я сидів три місяці і оце сьогодні мене випустили, бо я в усьому признався... Бачиш, як я посивів за ці три місяці. Вражливий і Підмогильний сидять. Василь багато дурниць наговорив проти себе. Оце я прийшов прямо звідти, щоб попросити тебе — чи не можу я поставити в твоєму мешканні свою валізу? Не маю більше місця."

Лікар Д. ніколи не переступав порогу мого мешкання. Такі відносини були між нами. Земляцька приязнь на віддалі. У Харкові було чимало ближчих для Д. опішнян. Чому він звернувся до мене? Адже мене в цей час цькували вже на різних зборах як "буржуазного націоналістат"? Правда, про це Д. міг не знати. Мачі було ясно, що, випустивши Л. з-під арешту, ГПУ пілігало його до мене "поставити валізу".

Д. продовжував інформувати мене: "Хочеш, я розповім тобі, що там робиться в ГПУ."

Оскільки такі розмови вважалися "контрреволюційними", я сказав Д., що я знаю більше-менш, що там робиться, так що можна не розповідати. Але Л. все ж таки говорив і я мусів слухати, щоб не показати, що я його підозрюю. Я вважав тоді, що знати сексота і одверто протемонструвати це — значить накликати на себе переслідування ГПУ. Але й слухати розповідь Л. було ризиком для мене. Коли Л. закінчив розповідь, безпечно насамперед для нього, бо ж мене п'якми домопились, що запхати валізу в мене неють за те, за що він був заарештований разом з Вражливим і Підмогильним. Л. запитав мене, що він повинен сказати в ГПУ про нашу зустріч? Я відповів, що він мусить сказати там все, про що говорив мені.

Цим я перекладав на Л. обов'язок розповісти про незаконну розмову. Якби мене викликали до ГПУ і запитали, чому я не розповім про розповідь лікаря Л., я сказав би: "Та я ж йому сказав, щоб він сам розповів".

На особі лікаря Л. я спочивав доклапніше, бо він в ГПУ лав, мабуть, чимало зізнань, що обтяжували Вражливого. Як видно, він добре вислухався перед ГПУ, бо з підозрілого пля впади збілілого опішнянського дворянина він раптом висунувся. Оляг військовий уніформу з двома шпалами (майор), а потім, як казав мені сам, став працювати в інституті переливання крові. Я подумав: щоб інформувати про настрої протесорів цього важливого для війни інституту. Не-

задовго до мого арешту Д. все частіше відвідував без запрошення моє мешкання. Був навіть свідком на моєму суді, але не проти мене. Що я теж трактував як спеціальне доручення ГПУ, щоб не розкривати свого важливого сексоту.

Справа Вражливого-Підмогильного була об'єднана з якоюсь українською "терористичною" організацією. Знаю, що до тієї справи був долучений і один з вождів УКП, мій приятель Юрко Мазуренко, який Вражливого й Підмогильного у вічі не бачив. Але й мене ГПУ об'єднувало в одну терористичну організацію разом з людьми, яких я ніколи в вічі не бачив.

Коли мені під час викладів західньої літератури в інституті журналістики доводилось докладніше спинятися на творчості Бальзака, я помічав, який великий вплив це мало на Вражливого. Бальзак був монархіст і ненавидів французьку революцію. Але як великий мистець, він не вносив у свої романи політичних тенденцій. Він відкрив, що революція, знищивши дворянську верству, привела до панування в суспільстві ще гірших хижаків, ніж були за феодалних часів. Саме ці образи нових буржуазних хижаків зробили Бальзака великим. Цю гіпнотизованість Бальзака новим страхітливим паном над суспільством геніяльно вловив Роден у скульптурі Бальзака, що зберігається в нью-йоркському музеї новітнього мистецтва.

Василь Вражливий перший і єдиний в усій радянській літературі (в українській і російській) натякнув на образ справжнього переможця в Жовтневій революції. Це не пролетаріят, а новий егоїст, ще безоглядніший, ніж у дореволюційні часи. Вражливий показав його в повісті "Батько". Батько — це колишній священик, який заради сина-комуніста зрікся священничого сану, не міг, очевидно, ніде знайти роботи і пішов працювати до туберкульозного санаторію випалювати плювальниці. Отож сидить він коло вогнища і виконує свою роботу та розповідає авторові про життя своє минуле й сучасне. Він старенький уже вдівець, має єдиного сина — члена компартії і на відповідальній роботі. Ради сина батько покинув священничий сан, та все ж син цурається батька, не має з ним зв'язків, не хоче допомагати йому. І батько розповідає про це без жодного закиду чи нарікання. Навпаки, він з любов'ю говорить про сина, що інакше він і не може діяти. Тут певна подібність до Бальзакового "Батька Горіо". Але ця суто ідейна подібність ніяк не знижує оригінальності твору Вражливого. В літературі бувають ще більші подібності. Наприклад, клясичний твір Грибоедова "Горе от ума", що був перелицюванням на російську мову Мольєрового "Мізантропа". Сам син священика не виступає в повісті, але образ його такий яскравий, що читач запам'ятовує його назавжди.

Ніякої політичної тенденції у Вражливого немає, але він пильно підмітив образ нового, народженого революцією егоїста, що ради кар'єри готовий відцуратися рідного батька. Сьогодні цей образ нікого вже не здивує, до нього люди зви-

кли, хоч про нього в радянській літературі ніхто не сміє писати, бо ж це панівна в житті постать.

Батько в повісті Вражливого терпів не тільки за революції, але й до революції був упосліджений. Якось архієрей, об'їжджаючи парафії, кілька днів проживав у цього священика, і з розповіді батька видно, що владика затримався дещо заради паніматки. Але й тут батько не ремствує. Він все терпить, все прощає. Цей образ терпеливої упослідженої людини прикував, як видно, душу Вражливого. Під час одної зустрічі він мені сказав, що хоче написати роман про опішнянського жидівського хлопця Йоньку. Йонька був сирота, затурканий в опішнянській жидівській громаді. Діти-школярі вважали Йоньку дурнуватим і насміхалися з нього. А він мовчки й терпеливо переносив усякі знущання. Як бачимо, для Василя Вражливого це був новий варіант батька-священика.

Як сказано вже, Бальзак став великим, бо змалював у своїх численних романах образ нової, народженої буржуазною революцією панівної у суспільстві людини. Василь Вражливий перший почав показувати таку людину, народжену вже не буржуазною, а пролетарською революцією. До двох лих, змальованих у повісті Панаса Мирного "Лихо давнє й сьогочасне" (лихо кріпацької доби й лихо звільненої від кріпацтва людини), Вражливий ніби додавав третє лихо, — доби "пролетарської" революції. В цьому Вражливий починав ставати епохальним письменником в Бальзаковому стилі. І в цьому розумінні я його ставив вище Підмогильного. Бальзак був вищий за сильнішого стиліста Фльобера.

Та Вражливому не дали виконати своєї місії. На тридцятomu році життя його арештували, а через три роки розстріляли. За що? Тільки за те, що він був українським письменником. Соціального сенсу повісті "Батько" ГПУ тоді ще не розкусило. Та й не було в тій повісті ніякої політичної вини. Російського письменника за такий твір не розстріляли б.

Варто б було перевидати на еміграції вибрані твори Вражливого. Хоч би одну повість "Батько". Вона дуже читабельна і швидко б розійшлася. Цю повість варто було б видати і чужими мовами. З передмовою, де було б сказано, що український письменник перший підмітив народження з Жовтневою революцією нового хижак-експлуататора. За таку тему сьогоднішній чужомовний читач вхопився б. І для української літератури це був би певний здобуток.

Вийшла в світ збірка поезій
ОЛЕКСИ МЕЛЬНИЧЕНКА

"ВІД ЩИРОГО СЕРЦЯ"

Один прим. 3 дол. — Замовляти:

ALEX MELNYCHENKO

281 N.W. — 43rd St. — Apt. # 2

Fort Lauderdale, Fla. 33309

Fort Lauderdale, Fla. 33309, USA

СЕРЕД КНИЖОК

"Новые сокровища курганов Украины". А. Leskov. "Treasures from the Ukrainian barrows: latest discoveries". Видання "Аврора" Ленінград 1972. Розкішно виданий альбом з 42 кольоровими таблицями та 16 чорними рисунками в тексті. Пояснювальний текст перший англійський, 36 стор., другий російський, 23 стор. (текст подано разом з ілюстраціями).

Автор говорить переважно про знахідки останніх літ — 1960-1970 рр. Найбільше уваги звертає на знахідки Каховської експедиції — 1968-1970 рр.

Ще на початку 20-го ст. археолог В. Городцов спостеріг, що під курганами знаходяться поховання: а) посередині кургану на дні ями, б) у заглибині збоку ями, в) у дерев'яних зрубках, побудованих у ямі. Поховання різнилися між собою ще положенням кісток та предметами, які при цьому знаходились. В. Городцов назвав їх "ямними", "катакомбними", "зрубними". Пізніші дослідження виявили, що ямні поховання належать племенам, які у 3-му тисячолітті до І. Хр. мешкали на просторах від Приуралля до Дунаю. Їх оселі знайдено на берегах річок, де мотиками копали землю та сіяли збіжжя. Мали вони свійських тварин. Далі від річок, у глибині степів, мешкали кочові племена. До ям з покійниками клали посуд, примітивно виліплений (ручна робота), без жодних прикрас. Знаряддя праці і зброя були зроблені з добре обтесаного кремня або каменя. Трапляється мідь. Могили закидали камінням, іноді на кілька метрів заввишки, а біля могил, не всіх однак, ставили камінні стовпи — менгіри. На Керченському півострові зустрічаються поховання у камінних скринях-цістах, краї яких так щільно поигнані, що між ними не можна закласти ножа. У похованнях зрідка зустрічається посуд трипільської культури. Також стверджено зв'язки з Кавказом.

У камінних скринях, як матеріал для їх будови, подекуди знаходять камінні плити з примітивним зображенням чоловіка. На думку Ф. Фортунатова, ці плити були поставлені на курганах, у яких були поховані вожді, але пізніше інший нарід використав їх для будови своїх могил — камінних скринь.

На початку 2-го тисячоліття до І. Хр. приходять на Україну племена, які ховають своїх покійників у заглибинах збоку ями, висота яких доходить часом до росту людини (катакомбна культура). У цей час починають вживати бронзу, значно твердішу за мідь. Живуть так само з скотарства та хліборобства, але починається вже орне хліборобство (рільництво). Більша за попередні часи кількість знахідок зброї свідчить про війни. Посуд прикрашений орнаментом. На кістках знайдено багато прикрас.

У половині 2 тисячоліття до І. Хр. з'являється знову інший нарід, який приносить свою культуру. Покійників ховають у ямах, обставлених

деревом, накритих дерев'яними колодами. Це зрубна культура. Проіснувала вона в наших степах майже 1000 літ, приблизно до 8-го ст. до І. Хр. Про носіїв цієї культури автор пише (переклад): "Розкопи останнього десятиріччя переконливо довели, що племена пізньо-зрубної культури увійшли до всесвітньої історії з ім'ям кіммерійців".

Про кіммерійців маємо згадки в Біблії, "Одіссеї" Гомера, клинових написах. Він них лишилось багато знахідок. З України кіммерійці перейшли до Малої Азії, де провадили численні війни з сусідами.

У 7-му ст. до І. Хр. приходять на Україну скити. Автор переповідає відомості про них, які знаходяться у Геродота та інших авторів. Багато довідуємось про життя скитів з розкопів. Автор докладно описує знахідки золотих предметів у кургані біля с. Ілічевого (5 ст. до І. Хр.) на Керченському півострові. Знайдено унікальна золота прикраса — сагайдак з високомистецьким зображенням оленя, на якого напали лев, змія і орел, золотий предмет невідомого призначення (кінська прикраса?) вагою 452 грамів тощо.

У 1968-70 рр. розкопано багато невеликих курганів в околиці Кахівки (Херсонщина). Розкопувані давніше кургани були високі — до 20 метрів заввишки, належали скитським володарям. Кахівські кургани заввишки в 1-2 метри належали середній верстві або убогим людям. Кістяки в них лежать у ямах (не змішувати з ямними та катакомбними похованнями — Ю. П.) або в катакомбах. У більшості могил знаходяться прості, ручної роботи горшки, залізні ножі, бронзові вістря стріл. У двох курганах біля с. Любимівки були знайдені золоті бляшки з зображенням льва (нашивка на шапці), у другому, крім зброї та інших річей, знайдено бронзовий котел з кістками барана всередині, ковтки з зображенням голови качки та інше. В одному кургані знайдено поховання дівчини, при якій лежала золота прикраса з зображенням дівчини, що сидить на бикові — очевидно мотив міту про схоплення Зевсом Європи — єдина прикраса з такою тематикою у Скитії.

У 1969 р. почались розкопи в степу за 20-30 км від Дніпра. "Там було все інше, — пише А. Лесков, — покійники лежали у могилах з склепінням, поховання були у великих ямах". Було багато зброї, яка знаходилась у всіх чоловічих похованнях, а траплялась і в жіночих. Кургани у відкритому степу треба пов'язувати з скитами-кочовиками, при чому виявилось, що кочовики були багатші за хліборобів. Більша заможність кочовиків помітна з наявності дорогих прикрас, знайдених у похованнях — напр., масивний перстень із столу золота зі сріблом (електра). Тут більше посуду грецького виробу. Заможність помітна і в звичаях тризни, при чому спостережено, що в більшості поховань на північний захід

від могил залишено побитий посуд — залишки тризни.

Дуже цікавою виявилась могила якогось вояка, чим можна відтворити порядок похорону. На дно ями кинули сагайдак з 166 стрілами. Біля покійника лежав другий сагайдак з 165 стрілами. З другого боку кістяка лежало 2 списи — по 2 метри завдовжки. У стіні ями зроблено заглиблення, в якому колись стояла дерев'яна посудина, прикрашена золотими бляшками з зображенням риби. На шії покійника була золота гривна, вагою 316 грамів, з високо-художньо зображеними головами левів на кіцях. На олязі на грудях були нашиті золоті бляшки (почат 500), так що груди були всі в позолоті. При поспі знайдено 2 ножі та ще третій сагайдак з 150 стрілами, прикрашений художніми зображеннями звірів. На одній з блях на сагайдаку було зображення пантери, яка гризе люпську голову.

У кіпці автор описує розкопки Мордвинівських курганів та пояснює, як їх буловано.

Новинкою в альбомі є зміщення на першій сторінці малих кольорових знімків (2 на 2 см) — поменшення таблиць, розміщених в альбомі. Це ніби художній зміст альбому. Всі знімки виконані дуже майстерно, і предмети на таблицях виглядають кращими, ніж в натурі.

Дуже дивно виглядає пропуск в російському тексті кількох рядків, які є в англійському та мають безпосереднє відношення до праці археологів. На стор. 33 (порів. з стор. 59) видруковано (перекл. з англ. мови): "За радянських часів були розкопані два великі кургани — Мелітопольський та П'яти Братів. Розкопки проводили А. Тереножків біля Мелітополя (1954) та В. Шилов біля Ростова н/Дону (П'яти Братів 1959 року), які збагатили нашу науку тисячами цінних знахідок". Читаючи російський текст, треба додати ще ці слова.

Ю. П.

"МЕЧ СВЯТОСЛАВА"

Вийшла друком дев'ята книга "МЕЧ СВЯТОСЛАВА" Івана МАНИЛА-ДНІПРЯКА.

Ціна 2 долляри.

"Як свого часу доречно зазначила наша поетеса Віра ВОРСКО, — творчість Ів. Манила-Дніпряка завжди оптимістична, багата думками, смілива, при тому, найсильніший і найцікавіший він у творах, написаних на соціально-політичні теми" — Д-р Ю. МОВЧАН.
(Укр. Вісті", ч. 24, 1973)

"Книжка "Меч Святослава" під кожним оглядом добра... Це найкраща Ваша книжка!" —

З. ДОНЧУК.

"Ви починали непогано. Та й у пізніших Ваших творах, розміщених у цій збірці, є багато цікавих моментів, а головне — усі вони мають зміст". — В. ЧАПЛЕНКО.

"Щиро дякуємо за 2 прим. Вашої нової збірки "Меч Святослава". Бажаємо дальших успіхів!" — НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА.

"Твої твори деякі — класичні. Напишу рецензію". — Л. ПОЛТАВА.

Замовлення і гроші (можна готівкою в конверті) висилайте на адресу:

Mr. I. Manylo

Cumberland Rd., Millville, N. J. 08332, USA

УВАГА!

УВАГА!

Маємо малу кількість словників

М. Л. ПОДВЕЗЬКА

Українсько-англійський

i

Англійсько-український

Добрий папір, тверда обкладинка

Ціна \$7.50 кожного

Замовляти в адмін. "Нових Днів"

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

ALASKA FUEL
LIMITED

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслугову
печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

КАНАДА І СВІТ ОЧИМА УКРАЇНЦЯ

Різні бувають естафети.
Передають поетам поети
З душі у душу
Із мови в мову
Свободу духу і правду слова.

(Ліна Костенко)

(Яр Славутич, Завойовники прерій, Едмонтон, "Славута" 1968, 48 стор. Мудрощі мандрів, Едмонтон, "Славута" 1972, 89 стор.).

Обидві збірки поезій Яра Славутича об'єднують світосприймання поета-емігранта: любов до залишеної батьківщини й невтішна туга, скептицизм до нового оточення й шукання правди та розв'язки українських проблем. Обидві збірки написані в 60-их роках, перша віддзеркалює постійне життя автора в Альберті, друга — його кругосвітні подорожі-мандрівки по різних континентах.

Збірки цікаві й оригінальні тим, що враження поета асоціюються не тільки з його споминами, але й з історичними подіями чи постатями, що мали якийсь зв'язок з Україною чи її минулим. Всюди поет знаходить те, що пригадує йому батьківщину або її історію.

Таке історичне тло у збірці "Завойовники прерій" творить епічно-ліричний життєпис Агапія Гончаренка "Скарга". У ній ілюструє поет політичні обставини, серед яких у 19-му столітті Агапій Гончаренко, а в 20-му столітті Яр Славутич і сотні інших опинились у далекій холодній Канаді. Автор вказує причини вікових еміграцій українців у чужі краї, яких з рідного краю виганяє не жадою наживи чи експлуатації неспосовних ще просторів, а політичні репресії та konieczність шукати долі й справедливості для себе, своєї батьківщини і своїх нащадків. У Канаді та Америці шукає поет слідів праці того першого політичного емігранта, який усе своє життя провів у боротьбі з російським царським режимом та в обороні країни: "Слідів отця Агапія шукаю: Для серця — ліку, для душі — розмаю". (Ст. 48). Поет не знаходить, однак, плодів праці того, хто стільки любові й труду присвятив своїм землякам та їхній майбутності в чужині. Ця байдужність земляків найбільше турбує і хвилює поета:

А надовкола, занедбавши хист,
Ведуть нащадки "ракенрол" і "твист"
І орди виродків щороку множать.
Коли вас Бог у гніві побатожить?
Коли чужий розвіється дурман?

(стор. 47-48)

Пов'язана тематикою зі "Скаргою" — балада "Троє", про трьох емігрантів: Джона-англійця, Жана-француза, Івана-українця. Два перші при-

були в Канаду для наживи й забави. Іван, навпаки, приїхав шукати нової вільної країни і привіз із собою непереможне бажання чесно працювати і велику любов до хліборобства. І знову відмічас поет гірку історичну правду нашої заробітчанської еміграції:

Трудивсь Іван, зорав Іван
Тугі цілини прерій.
Тоді вернулись Джон і Жан
Вести ім'ям імперій. (стор. 12)

Невсипущу працю українських Іванів-піонерів і похвальні гімни в честь тих перших плугатарів, що без меча зуміли підкорити собі прерії, оспівував автор у першій частині "Завойовники прерій":

Я не гостем блукаю балками.
Цей безкрай, яриною лункий,
Підняли золотими руками
Українські мої земляки.

І поля, і дерева, й оселі
Промовляють мені: "Ми твої!
Твої прадіди, в горі веселі.
Розорали пустельні краї..." (стор. 19)

Друга частина цієї збірки — "Полярні сонети" — змальовують велич та сувору красу тундри, де "від початку світу панує простір, вічністю надхнен". Кожний сонет — викінчена і дбайливо намальована картина полярної природи; настрої їх, однак, песимістичний. Поет захоплений красою засніженої холодної діброви, але на синіх, замерзлих вікнах увижаються йому "береги Криму" і "квіт магнолій".

Найбільш настроєва й лірична третя частина — "Північне саяво". Всі поезії передають почуття автора. Тут переплітається радість із смутком, безнадійність із сподіваннями, втому з юним захопленням:

Я чую, полярний світе,
Смертельна тише,
Як серце, відчаєм гріте,
Мороз колише... (стор. 31)

або

Я простягаю
Ковші долонь,
Словам розмаю
Ловлю вогонь. (стор. 37)

Збірка "Завойовники прерій" не лише прославляє красу природи і життєздатність "нащадків Трипіль", що зуміли в далекій чужині відтворити свою батьківщину, вона ще заохочує канадських українців плекати свої звичаї і свою матірню мову:

Тільки ти, українське слово,
Як північне саяво, з вишин,
Світиш, граєш, дзвениш святково
І даруєш безсмертний крин. (стор. 21)

Поет вірить, що українська культура та українська моза процвітатимуть у Канаді та сприятимуть ростові цієї багатонаціональної країни.

**

Україну бачить поет не лише в Канаді, чи радше в Альберті, Україну бачить він у всіх місцях світу, вона живе в серці поета й мандрує з ним. У збірці "Мудрощі мандрів" майже кожна епоха історії України знайшла свій відгомін у поезіях Славутича: в готиці Кельнського собору поет знаходить прагерманську гордість, якій протиставить "Дажбога життєдайний жар". У Стокгольмі поет чує "скальда величальний спів" (ст. 13), а в Осльо брентить Гаральдів плач: "Киянка, дочка Ярослава, не хоче за мужа мене". (стор. 11). Балтійське море гуде, "немоз хоробрі Вітовта полки", які "сталила українська Русь". (ст. 17).

В Солуні поет звеличає Кирила й Методія, що "кували букви для слов'ян". Спарта для Славутича — це "Запорожжя предвічна прамати", а горбки її — "каміння Хортиці". (стор. 26).

У Ватерло поет порівнює поразку Наполеона, яка приносить нащадкам радше славу, ніж сором, — із нашою Полтавою, що наганяє на нащадків сум, бо "під лукавим розбратом Москви сплямили Січ і зваги корогви". (стор. 19). Але біля пам'ятника Карлові XII-му в Стокгольмі поет вірить в остаточну перемогу правди:

І ми, нащадки, дух відваги зводим
І на Москву карбуємо свій слід...
На жовто-синіх правди прапорах
Я бачу кредо віри й перемоги". (ст. 14)

Навіть у далекому Сеулі — "біжить, багрить корейський Збруч по тридцять восьмій паралелі". а в Кіото: "Серце співає знову, обабіч доріг доли — херсонські степи!" (стор. 33). В Єрусалимі Славутич вітає свободу Ізраїлю, але думає про неволю своєї батьківщини: "Твій день настав! Мого ж нового дня високий гін розгорне ніч руїни — І звагло блисне сонце України." (стор. 58).

У Римі, на тій "торговиці ідей", поет бачить святого борця — Йосифа, що проходить "як зв'язка бурі" в обороні рідної церкви: "бо не Москва, не Рим, а рідний Київ — осноз духовости правдивий вияв". (стор. 21).

У "Мудрощах мандрів" читач не знайде описів архітектури чи культури даної країни, а знайде її духовість, знайде враження, яке викликає вона у мандрівників. Знайде рефлексії. Це саме — суть "Мудрощів мандрів". До збірки увійшли й поезії, не зв'язані з мандрами автора. Вірші ті

присвячені передовсім Україні, матері поета, дружині, шестидесятникам і народнім героям.

Форма поезій в обидвох збірках різноманітна, переважають, однак, старанно опрацьовані сонети, зразки яких були цитовані вже у зв'язку з тематикою. Славутичеву поезію характеризує добірня й незвичайна рима та часта алітерація. Ось зразки з вірша — "Чорне море":

Несуть по гребенях, вихрasto-білих,
Круглясто-чорних, вигнасто-злих,
Що поривають палом потемнілих
І добротою прояснілих лих. (стор. 68)

В наведеній строфі аж п'ять "лих", три "сто", сім "р", чотири "п", п'ять "х" і "г". Море стогне, власне, не грає, не шумить, а стогне! Не легко поетові прислухатись до ридань моря, до ридань батьківщини. Хоч емігрантські письменники не караються в невольничих таборах праці, проте не легко дивитись їм на поневолення України, на руйнування її тисячолітніх традицій, мови й культури і безпомічно спостерігати лихоліття.

Все таки історія "запорозького моря" впливає надію в душу поета, бо "твого походу вже ніхто не збере, як не здолає український дух". (ст. 68) Поет у другій частині цієї самої поеми заявляє:

На очисне купання
Я до тебе прийшов.
Ти — як воля остання,
Ти — як вічна любов. (стор. 69)

Тут, знову, координації ритму, рими й алітерацій виражають вповні важливість і радість оновлення — не тілесного, а духового: нової віри в правду й перемогу.

Треба ствердити, що Яр Славутич — поет вишкolenий технічно і справді дбає про різьбу своїх віршів. Маючи талант і добірну мову, поет міг би часто досягати вершин поетичного слова, якби він не дробив свій хист на багато різних ділянок — прозу, мовознавство, підручники тощо.

Сьома й восьма збірки поезій Славутича вносять в українську літературу не лишень екзотику далеких країн, але й новий спосіб вияву, рефлексій за допомогою асоціації думок, історичних фактів, їх подібності або протилежності, та за допомогою контрастів-почувань: любови — ненависти, чи гордості — пониження.

Разом з ерудицією, добірною мовою, відточеним словом в останніх двох збірках Яра Славутича вдумливий читач знайде щирий патріотизм і правдиву синівську любов до батьківщини. Крім того, читач в Україні знайде цілий світ таким, яким його сприймає українська еміграція.

НА СЛУЖБІ ЕКСПЕРИМЕНТУ

У США сконструйовано телевізійну камеру довжиною 127 мм і вагою 254 г. Мініатюрна телекамера широко застосовується для наукових експериментів у лабораторіях, у промисловості. Нею охоче користуються також любителі.

НОВА ПРАЦЯ ПРОФ. П. К. КОВАЛЕВА

Наш невтомний працівник на полі українсько-го мовознавства проф. П. К. Ковалів випустив у світ свою нову книжку "Проблема словосполучень". Короткий заголовок цієї праці, без зазначення "в українській мові", дав змогу авторові розглянути цю проблему ширше, охопивши в теоретичних моментах відповідні дослідження про словосполучення в усіх трьох східнослов'янських мовах, почасти також у західнослов'янських, але з практичним застосуванням висновків, головним чином, для нормативних конструкцій в українській мові. Про зміст його праці свідчать ось ці заголовки розділів: "Історія питання", "Словосполучення і речення", "Визнання словосполучення", "Словосполучення і фразеологія", "Структура словосполучень", "Синонімічні словосполучення", "Неповні словосполучення", "Кінцеві висновки". Наприкінці подано примітки, а їх немало — аж 80. Використана література з цього питання переважно російська, але автор використав і розділи про словосполучення з підручників української мови, як також і спеціальну на цю тему працю Г. М. Удовиченка "Словосполучення в сучасній українській літературній мові", видану у Києві 1968 р. Крім того, додано ще й "Дещо з бібліографії", список основних праць, що можуть бути корисні для вивчення цієї проблеми. Така наукова солідність цієї книжки проф. П. К. Ковалева робить її корисною й потрібною для всіх, хто хотів би глибше, поза підручниками з української мови, простудіювати цю важливу проблему.

Визначення словосполучення як такого, проф. П. К. Ковалів подав за відомим російським мовознавцем В. Виноградовим. Він пише: "В сучасному мовознавстві цілком нову теорію словосполучення створив акад. В. Виноградов, чітко визначивши словосполучення як центральне поняття синтакси, розмежувавши словосполучення і речення" (стор. 7). У дусі такого розуміння словосполучення дав його визначення у згаданій вище праці Удовиченко, і проф. П. К. Ковалів наводить його як, очевидно, прийнятне й для нього самого. Ось воно, те визначення: "Під словосполученням розуміємо такі синтаксично-семантичні одиниці, утворені за нормами і правилами національної мови з двох чи більшої кількості повнозвучних слів, які виражають єдину, хоч і в лексично членній формі, назву предмета, поняття чи уявлення" (стор. 14). У цьому визначенні важливий для нас момент — підкреслення наявності в явищі словосполучення "норм і правил виявляється ще у фразеологізмах, але вони не належать до словосполучень, бо означають "нерозчленовані поняття", тим часом як сполосполучення мають "лексично членну форму". Напр., вислів: "байдики бити" хоч і складається з двох слів, але

Професор П. К. Ковалів за працю в своєму кабінеті (видавничий комбінат).

означає одне поняття — "байдикувати", нічого не робити (факт, що цей вислів можна замінити одним словом підтверджує його природу). Але вислів "жадоба знання" — словосполучення, бо його двоє слів — два його члени.

Звичайно, в цій малій рецензії я не можу розглянути всіх деталей цієї праці, зокрема цікавого для нас питання про дублетність словосполучень, явища, що на нього, як пише автор, "українська мова дуже багата" (стор. 19).

Наостанку скажу дещо про технічний бік видання. Текст надруковано на веритайпері з досить доброю репродукцією, і надрукував цей текст, мабуть, автор власноручно, забезпечивши цим його добру мовно-коректорну якість. За певний технічний недогляд треба вважати відсутність на титульній сторінці року видання, — місце видання — Нью-Йорк є, а року немає. Це останнє утруднюватиме бібліографічну фіксацію цього видання та дезорієнтуватиме читачів щодо "віку" його. Ще один мінус на обкладинці й титульній сторінці походить уже не від автора, а від тієї нашої наукової установи, що фірмче це вилачня — від Наукового товариства ім. (Тараса) Шевченка. Я не раз уже відзначав у своїх статтях, що великий патрон цього товариства мав своє ймення, і воно мусить бути в назві його, — тож я зазжди ставив у дужках хоч літеру "Т", коли згадував цю назву. "Шевченків" у нас дуже багато, а серед них є навіть вороги українського народу. Один такий "Шевченко" за німецької окупації в м. П'ятигірському "переконав" німця-зондерфюрера, що український відділ у місцевій газеті непотрібний, і той німак відхилив моє домагання.

Щодо рецензованого видання, то згаданий дефект на обкладинці доводиться покласти на карб редактора його проф. д-ра Василя Стецяюка, ученого секретаря нью-йоркського НТШ.

У тексті праці проф. П. К. Ковалева я знайшов лише одне слово, що дуже мені не подобається, слово "спілкування", що ним тепер на Україні перекладають уживаний у російській мові церковнослов'янським "общение". Проти вживання цього слова я також не раз уже писав, але без жодного успіху, бо його почали вже уживати й наші люди на еміграції, і проф. П. К. Ковалів ужив його, мабуть, як уже узвичаєного. Це слово вперше, здається, зафіксоване в словнику Уманця і Спілки, а хто його тепер запровадив до вжитку, я не можу сказати. А тим часом проти його вживання в мене є сильні аргументи. "Спілкування", поперше, може означати об'єднання людей у "спілку", а не безпосередній контакт між людьми, як це значить "общение". А подруге, для тих, хто знає польську мову, воно асоціюється із зляганням. Та й в українській мові його інколи вживають у цьому останньому значенні, як це маємо, наприклад, у примітці під текстом оповідання А. Кримського "Перші дебюти одного радикала", де подано вислів "професор спілкування" ("Вибрані твори", Київ, 1965 р., стор 311).

З цих, очевидно, міркувань І. Вирган та М. Пилинська у своїй "Російсько-українській фразеології", надрукованій у харківському журналі "Прапор", але не дозволеній до видання книжкою, слово "общение" переклали словом "взаємлення", і його слід уживати. Ще один недогляд: уживши двічі українського слова "стрижневий", автор один раз ужив російського "стержневий".

Але це все дрібниці, і вони не знецінюють корисної праці нашого заслуженого мовознавця.

3 НАУКОВИХ НОВИНОК НА УКРАЇНІ

1

У Морському гідрофізичному інституті АН УРСР недавно розроблено ефективний метод видобутку металів з морської води. Цей метод уможливорює одержати цілий ряд таких цінних елементів, як залізо, срібло, магній, мідь та інші.

2

Нарциси на Україні

Нарцис — це тендітна біла квітка, назва якої походить з легенди стародавніх греків про вродливого молодика — Нарциса, якого Боги перетворили на квітку. Англійці вважають нарцис за свою національну квітку; у Швейцарії влаштовують свята нарцисів, а в Китаї цю квітку ставлять на Новий рік, як ми ялинку. Більшість різних видів нарцисів акліматизувались у Середземномор'ї. Культивують їх як декоративні рослини в парках і ботанічних садах.

На Закарпатті у низині між селами Кареші і Нанково, недалеко Хуста ростуть вузьколисті з білими кількочисельковими квітками нарциси. Навесні урощище Кареші перетворюється на море білих з п'яними пахощами квітів. Це урочище проголошене заповідником.

Нарциси, крім естетичної насолоди, корисні в господарстві. Крім медоносного нектару, в квітках нарциси мають ефірну олію, яку, на думку науковців, можна використовувати у парфюмерній промисловості. В народі ж нарциси використовуються для лікування деяких шлункових хворіб, а також для виведення веснянок (ластовиння).

3

Боротьба з синьо-зеленими водоростями

В Інституті гідробіології АН УРСР в деталях розроблений метод, яким, без надмірних енергетичних затрат, можна відділяти від води водоростеву масу.

Ця проблема вперше постала ще в 1960 р., бо ці рослинні організми стали справжнім лихом для водоймищ і штучних морів. Синьо-зелені водорості, серед яких багато отруйливих, розмножуються там, де вода добре прогривається сонцем. Вся ця зелена маса поступово розкладається, і вода стає непридатною до пиття, риби гинуть, а пляжі забруднюються.

Однак ця рослина також корисна. Вона багата на азот, фосфор, калій, а також має вітаміни, вуглеводи, хлорофіл. З цих речовин можна одержати етиловий і бутиловий спирт, ацетон і органічні кислоти. Маса її, зібрана в період цвітіння, може бути ефективним добривом.

Отже ефективне виділення водоростей з водойм дає чисту воду і цінну продукцію.

ВИПРАВИТИ ПОМИЛКИ

Виправити помилки у статті В. Чапленка "Про історію українського еміграційного письменства", надрукованій у "Нових днях" ч. 281, червень 1973.

Стор.	Шп.	Рядок	Надруковано	Має бути
20	1	1 згори	1938	били "оспалих"
21	1	15 згори	"били" оспалих	1933 року
21	1	17 низу	стільки років	стільки ж років
21	1	2 низу	імовірна	імовірніша
21	2	22 згори	великий мислитель	великий логотомислитель
21	2	34 згори	та низько-	та переоцінки низько-
22	1	9 згори	засвідчив він	засвідчив і він

ЧИ ВИ ВЖЕ НАДІСЛАЛИ ПОЖЕРТВУ НА ПРЕСФОНД СВОГО ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"?

СКОРО ПОБАЧИМО НОВУ КОМЕТУ!

7-го березня в Гамбурзькій Обсерваторії, Німеччина, астроном Любош Когутек, фотографуючи відкритий ним у 1971 р. астероїд, побачив на фотографічних платівках комету.

Про це відкриття довідалися інші астрономи, почали її спостерігати і визначили точну орбіту, якою вона рухається. В кінці цього року вона пролетить дуже близько від Сонця як яскраве видовище на небі вночі, а 15-го січня буде на найближчій віддалі від Землі, і ми побачимо її широкий хвіст. У половині лютого комету можна буде бачити вже тільки через потужні телескопи. Астрономи останньої космічної лабораторії, яка буде рухатись в орбіті навколо Землі, мають завдання зфотографувати цю комету, вживаючи так званий коронограф — телескоп, який штучно затемнює Сонце, що творить корону, а інші, близькі до Сонця небесні тіла робить видимими для спостережень.

Крім Сонця, дев'ять планет і їхніх сателітів, ще багато інших небесних тіл рухаються в нашій Соняшній системі: астероїди — маленькі планетки — рухаються навколо Сонця орбітами між Марсом і Юпітером, вони такі малі та далекі, що майже завжди появляються в телескопах подібними до зірок; метеори, або падаючі зірки, стають видимими тільки тоді, коли входять у верхні шари земної атмосфери, де дуже нагріваються від тертя з повітрям; комети видні тільки тоді, коли пролітають поблизу Сонця, а також поблизу нас; порошинки, газові молекули й атоми та інші часточки, що творять міжпланетне середовище і які ще багато треба вивчати.

4

Вибуховий метод прокладання каналів

У Києві розроблено і випробувано ефективний метод прокладання іригаційних каналів. Уздовж осі майбутнього каналу риють траншею, на дно якої укладають горизонтальний циліндричний заряд, який засипають і підривають. Заряд вибухає і утворюється вмятка довжиною заряду (500 м і більше) і 10 м заглибини. Уперше цей метод був застосований 1968-1969 р.р. в районах будівництва Каховської та Північно-Кримської зрошувальних систем. Найважливішою перевагою вибухового способу є швидкість виконання робіт. Останніми поками київські науковці почали вивчати вплив вибуху на фізичний стан порід. Досліди показують, що він допомагає здійснити пластичну деформацію і навіть стиснути породи, які за звичайних умов не стискаються. Досліди в галузі теорії і практики вибуху тривають.

(За журн. "Наука і Суспільство" ч. 2, 1973)

Слово *комета* походить від латинського *cometes*, що значить *довговолося*. За стародавніх часів появу комети вважали за ознаку смерті або великого нещастя, бо суті її не знали, а все невідоме було страшним. Більшість астрономів колись вважала, що комети належать до нашої атмосфери. І тільки в 1577 р. Тихо Браге (Tycho Brahe) довів, що вони рухаються далі від Місяця. Нині кожного року вчені відкривають до десятка комет. Більшість із них дуже слабкі і тільки приблизно одну на рік можна побачити неозброєним оком. Можливо, що раз на п'ять років з'являється досить видна комета і що раз чи два на століття з'являється комета, яскравіша за всі небесні тіла, за винятком Сонця й Місяця, — видна навіть удень. Більшість нововідкритих комет рухається майже по параболічних орбітах, але є й такі, що мають виразно еліптичні орбіти, а деякі навіть злегка гіперболічні. Кожна відома гіперболічна комета була перед тим еліптичною, але її орбіта піддалась впливові планети, звичайно Юпітера, коли комета ще незнайома проходила поблизу нього і перетворилась в гіперболу, незамкнуту орбіту, по якій вона вилітає з Соняшної системи і ніколи не вертається назад. Отже, часом комета буває викинута з нашої Соняшної системи, але невідомо жодного випадку, щоб якась прийшла до нас з космічного простору.

Орбіти майже параболічних комет відрізняються від планетарних орбіт ще тим, що вони нахилені до головної площини, в якій обертаються планети під різними кутами. Крім того, період, тобто час для одного їхнього обороту, дуже довгий, бо орбіти величезні і в таких дуже витягнутих еліпсах кожна комета багато часу значопиться запалеко від Землі, щоб її (комету) побачити. Ті комети, що їх ми бачимо, відносно дуже мала частинка величезної сферичної хмари комет, яка простягається десятки й сотні разів далі від Сонця, ніж планети. Ці комети з видовженими й майже параболічними орбітами мають період обертання довший за тисячу років, а тому кожну з них зафіксовано тільки один раз.

Однак близько 40 комет спостерігали кілька разів, бо їхні періоди коротші за 200 років. Ці комети називають періодичними кометами. Більшість їхніх орбіт схилені менше, ніж на 30° до площини, в якій обертаються планети, і вони близькі до орбіти масивного Юпітера. Часом Юпітер і комета зближаються, і тоді Юпітер своїм притяганням трохи змінює орбіту комети. Очевидно, всі ці комети колись були майже параболічними і з довгим періодом обертання. Невелика їх кількість спинилась між планетами і проходила поблизу Юпітера. Деякі орбіти змінилися на гіперболічні, і комети відійшли від нашої Соняшної системи, а в деяких орбіти зменшились.

і такі комети багато разів наближались до Юпітера. Отже, виходить, що наш наймасивніший брат — Юпітер — відповідальний за багато періодичних комет, хоча й інші планети мають незначний вплив на рух комет.

З усіх періодичних комет комета Енке має найкоротший період — всього 3,3 року. Спостерегали її може з 40 разів. Найяскравіша ж комета Галлей — її період дорівнює 77 рокам, і записи про кожну її появу знайдено ще з 240 р. до Хр. Перший же запис зроблено ще в 467 р. до Хр. Назву ця комета дістала в честь Едмунда Галлея (1656-1742), який уперше встановив, що комети вертаються періодично. Остання поява цієї комети була в 1910 р., а прилетить вона до нас знову в 1986 р.

Яскрава комета має більший об'єм, ніж інші тіла в Соняшній системі. Майже Сферична голова її має розмір, приблизно, рівний розмірові Юпітера. Деякі комети мають голову таку, як наша Земля, але деякі такі ж великі, як Сонце. Діаметр типової голови комети змінюється з віддалі від Сонця. Голова малі, коли комета далеко від Сонця, збільшується до максимуму при наближенні до Сонця. Яскравий сконденсований центр голови має діаметр до 1000 миль, але саме ядро не більше за 1 або 10 миль в діаметрі. Хвіст комети розтягається від 10 до 100 мільйонів миль. Маса комети дуже мала, може має $1/10.000$ маси Землі, а тому комета не може своєю гравітаційною силою змінити орбіту планети. Густина її надзвичайно мала, і більшість її об'єму складається з маленьких роздроблених часточок, що робить її майже прозорою, і зірки в небі можна побачити крізь хвіст комети, ба навіть і крізь голову. Спектральні аналізи показують, що комета сяє частково тому, що відбиває від малих часточок Соняшне проміння. Спектри також показують наявність різних двоатомових молекул, які складаються з одного або й більше елементів водню, вуглецю, азоту й кисню. Вони випромінюють світло, поглинаючи соняшну радіацію. Аналізою спектрів виявлено в кометах і наявність кількох металів — таких як натрій, залізо, нікель і хром.

Кінець хвоста комети завжди скерований в напрямі, протилежному до Сонця. Коли комета рухається в напрямі до Сонця, то хвіст тягнеться за нею, при найближчій віддалі він поєднується з головою, а коли комета відпалюється від Сонця, хвіст іде попереду голови. Поведінка хвоста комети відрізняється від поведінки хвоста собаки ще й тим, що речовина, з якої складається хвіст, постійно рухається від голови. Відомо, що яскраві комети не мають хвоста на дуже далеке віддалі від Сонця. Звідси висновок: Сонце є спочинком появи хвоста в комети. Взаємодія між зарядженими часточками і кометними молекулами — електрична, але деталі ще не вивчені до кінця.

Типове ядро майже параболическої комети мале, воно може мати діаметр від 1 до 10 миль і складається в основному з різних заморожених речовин — таких як вода, аммоній, метан і вуглекислий газ. Конгломерат цих льодів змішаний з малою кіль-

кістю металічних або кам'яних часточок. Коли ядро наближається до Сонця, потужна соняшна радіація розтоплює й перетворює на пару деякі верхні шари льоду, та пара йде в простір навколо ядра, а також розбиваються радіацією молекули води й інші, перетворюючись у менш складні молекули. З цих молекул та інших часточок матерії й складається голова комети. Діяння соняшної радіації відтискує частину цієї матерії від голови, формуючи хвіст комети. Комети, які ніколи не долітають до середини Соняшної системи, можуть жити неозначено довгий час, бо на далекій віддалі їхні льоди не розтоплюються. Але ті, що літають до середини, більше й більше втрачають льоду з поверхні, аж поки голова і хвіст стануть дуже малі. Більшість комет з коротким періодом втрачають багато маси і поступово перетворюються в скупчення кам'янистих і металічних фрагментів.

Деякі комети руйнуються не так спокійно і повільно. Наприклад, комета так званої комети Бела відбулась досить бурхливо. Вперше її помітили, коли вона гальопувала з простору в 1772 році. З того часу її періодично бачили кожні шість з половиною років. У 1846 році вона розпалась на дві комети, які далі рухалися поєднано. У 1852 р. вона ще раз з'явилась в розщепленому вигляді й зникла. По 20 роках, коли її ще шукали астрономи над Європою, напівночі пройшов дощ піротехнічних метеорів, які згорали, вступаючи в земну атмосферу. Виміри показали, що метеори були залишками комети Бела, яка перетинала орбіту Землі в той час, коли там була Земля і, очевидно, було дуже близько до зіткнення з Землею.

Якщо ж комета дійсно зіткнеться з Землею, її поштовх відчутись більше ніж від чогось іншого, що має таку ж масу матерії.

30 червня 1908 р. в сибірських непрохідних лісах стався потужний вибух (Тунгузське диво). Деревця ламались і падали за 30 миль від вибуху. За 100 миль від центру вибуху люди падали, а вікна вилітали. За 400 миль механік Транссибірської залізниці зупинив потяг, бо перед його очима коливались рейки. Цей вибух вплинув на барометри аж до самої Англії. У всій Північній Європі цілий тиждень захід сонця здавався незвичайно довгим і дивним через стовп диму, який з'явився в верхніх шарах атмосфери.

Причина вибуху залишалась довгий час таємницею, породжуючи різні наукові теорії й здогади. Деякі вчені гадали, що шматок антиматерії зіткнувся з Землею і перетворився в енергію. Деякі думали, що це був міжзоряний космічний корабель з атомовою енергією, в якому відбулась якась катастрофа і він вибухнув. А ще інші довгий час думали, що це був великий так званий тунгузський метеорит.

В центрі вибуху не було ні великого кратера, ні фрагментів, крім маленьких дрібинок, втиснутих в Землю, очевидно, земного походження.

Нарешті в 1960 р. серйозні дослідження Комітет у справах метеоритів при Академії Наук СРСР. У звіті Комітету написано, що вибух

ТАК НЕ СПРОСТОВУЮТЬ

У "Молодій Україні" ч. 214 (липень-серпень ц.р.) на науку одумівцям чи-що про 1-й з'їзд Об'єднання українських письменників Канади "Слово" надруковано, замість звіту чи огляду, — "Окрушини". Майже те саме потрапило й до "Лиса Микити", отже проворність — надзвичайна, як на здогадного автора. У "М. У." надруковано ("окрушина" четверта):

"Один з доповідачів на з'їзді "Слова", Яр Славутич, скористався трибуною з'їзду для особистих поррахунків з Б. Олександровим, який перед тим критично висловився про його творчість в "Новому Шляху". Трибуну для такої справи вибрано не кепсько, але "розправа" в стилі В. Козаченка на недавньому з'їзді письменників у Києві не вийшла, бо Торонто — не Київ. Деякий час доповідача з чемности слухали, але коли він, втративши почуття міри, цілковито пустився берега, Б. Олександрів вийшов з залі, а решта присутніх запротестували і примусили його сісти. Через деякий час Б. Олександрів повернувся до залі..., а Яр Славутич доброї півгодини сидів за столом червоний, як помідор".

Якщо Славутич справді недохвалив Б. Олександрова чи передав куті меду, висловлюючись критично про його вірші, то чи можна вірити, що Б. Олександрів не перебрав міру, коли "критично висловився" про Славутичеву творчість? З тону й "чуття міри" "Окрушин" судячи, повірити в це просто неможливо. А зачепив же таки Б. Олександрів — перший (Славутича), а не навпаки. І це істотне.

Якщо Славутич справді не мав рації, що Б. Олександрів надуживає незаслуженим привілеєм і дуже часто та занадто багато пропихає до "Молодої України" своїх віршів, позначених наслідуванням російських поетів і позбавлених українського духу та оригінальності, то чи досяг автор "Окрушин" цілі — чи спростував Славутича?

Ні, не спростував, бо так не спростовують. Так і не можна спростувати — ось чому.

Ніхто не примусив Славутича сісти: Василь Левицький, що головував під час тієї сесії, цивілізовано попросив Славутича скоротити його наукову аналізу творчості (віршів) Б. Олександрова і говорити далі, що Славутич і зробив, а "решта присутніх" спокійно прослухала Славутичеву доповідь до кінця. Отже, неправдою по-

слуговуючись, не спростуєш, і свою позицію тільки послабиш. Щодо "червоний, як помідор" (ніби Славутич), то це, мабуть, хибне зорове враження самого тільки автора "Окрушин". Червоніють — за неправду, отже має тепер червоніти — автор "Окрушин", якщо йому правда рідніша за неправду. Славутичеві можна щось інше закинути, але тільки не брехню. І не лукавство.

Під час цього епізоду на з'їзді (Славутичева доповідь) хотілося співчувати Олександрову і сказати Славутичеві, щоб дотримувався пропорції і не говорив так багато про творчість одного канадського поета (Олександрова). Так хотілося й написати по з'їздові, але утруднили виконати цей намір "Окрушини" — жовчні, всуміш з неправдою, з глумом (замість літературної пародії) на з'їзд, з образливими вихватками на адресу д-ра Чопика і поета Марка Царинника. Крім того, ніби наперекір і у відплату Славутичеві, який указував на надмірне і занадто часте уміщування віршів Б. Олександрова в "Мол. України", у цьому ж числі "М. У." (по з'їзді) знову бачимо аж три сторінки віршів Б. Олександрова — не кращих за ті, що їх критикував Славутич на з'їзді. А на додачу до віршів — ще й залицяльний панегірик Б. Ол. про "Хвалю ілюзію" Марти Тарнавської (стор. 11), що також не має нічого спільного з вихованням чеснот у читачів-одумівців (дехто каже: нащо вчити молодих читачів брехати, вони й самі зміють).

І, нарешті, автор "Окрушин" пише про "недавній з'їзд письменників у Києві", а там був *пленум*, чим іще раз послабив свою позицію, воюючи з *професором* Славутичем — недбальством, помішанням понять. До такого ж недбальства належать і всі інші ляпсуси в "Окрушинах". Наприклад, те, що "молодий поет Б. Олександрів усього на три роки молодший від Яра Славутича", хоч 50-ліття Славутича було 1971, а 50-ліття "молодого поета" Б. Олександрова 1971 року. Та ж якби аж на три роки був молодший Б. Ол., то чи міг би він закінчити більше за 8 клас десятирічки вдома?...

Отже, ще і ще раз треба таки співчувати Б. Олександрову, хоч співчувати не більше, ніж читачам-одумівцям.

Б. Н.

ЦІКАВИНКИ

На Південному березі Криму минулого року побувало понад 70.000 зарубіжних гостей, а цього року сподіваються ще більше.

Температура тіла собаки, який побачив або почув людину, сразу підвищується на 3-4°C.

Мурахи вважають своїми ворогами... помідори. Якщо поблизу їх поселення кинути хоч один листок помідора, вони дуже швидко розбігаються.

Гострота зору у бджоли в 150 разів вища, ніж у людини. На віддалі 1 мм бджола розрізняє предмети розміром 8 мікронів.

стався в наслідок удару комети об Землю. Це була мала комета, діаметром у кілька миль і вагою в кілька мільйонів тонн. Однак вона зустріла Землю, а не догнала її, так що сумарна швидкість удару була близько 25 миль на секунду.

Орбіта нової комети, яку ми зможемо бачити може вже в кінці листопада, не є небезпечною для нас, бо її орбіта така, що найближча віддал до Землі буде 75 мільйонів миль.

ГОЛОД НА УКРАЇНІ — ДІЛО РУК АНТИХРИСТА

На оселі "Київ", що біля Торонто, Канада, 29 липня 1973 року відбулася зустріч українців США і Канади, присвячена страхотливому штучному голодові на Україні, що був ділом Сталіна та його посіпак 40 років тому. Зустріч влаштували СУЖЕРО Канади і ДОБРУС США. Організаційну роботу у справах зустрічі провів спеціально створений комітет, головою якого був М. Підлісний. Архiepіскоп Михаїл в супроводі українського православного духовництва відправив службу Божу, а після того була відправлена панахида за душі замучених синів і дочок українського народу. На зустрічі промовляли А. Білоцерківський, А. Гудзовський й І. Гарбуз — діячі сужерівсько-добрусівського руху. Головну доповідь виголосив проф. Григорій Олександрович Костюк — голова Об'єднання українських письменників "Слово". Зустріч відбулася успішно: було до півтори тисячі публіки, було багато нашої молоді.

Перед початком панахида на символічну могилу жертвам голодового народобивства на Україні поклали вінки: Мирослава Гимон і Стефан Біюць — від Торонтонського осередку СУМ, а Галя Скиба і П. Сандул — від Торонтонської філії ОДУМ; Іван Гребінник і В. Сойко — від СУЖЕРО, а І. Кашпуренко і А. Гудзовський — від ДОБРУСу; М. Марченко і В. Журавівський — від УРДП Канади, а В. Усик — від УРДП США.

І тоді, коли почалася відправа, я полинув думками на Україну. На просторах ланів і узліссів, на дорогах і стежках, подвір'ях і в хатах слонялись півмертві люди, а чорні круки чекали трупів. Картини сумної трагедії нашого старого і вічно молодого народу змінювали одна одну. Впізнав одразу й себе серед них: через несамолюбний крик молодої галки не можу ніяк проковтнути підсмажених галчат, яких я забрав з її гнізда, що було на вербі біля селянської хати. Під деревом сидить пухла вдова з маленькими висохлими як скелети, дітьми, а навколо неї зігріта сонцем земля-мати квітнула всіма кольорами. Підвівши очі, я тут побачив великий березовий хрест, з якого текла червона кров на вінки, сплетені з гілок дуба, сосни, терену, лісових і польових квітів та червоних маків руками сумцівців і мецената "Українських вістей" Івана Гребінника, а в підніжжі могили сатана не вправляється брати жертв у свою пащу. Темрява залила мої очі: скільки ж то тих жертв українського народу було в 1933-му році? Сім чи дванадцять мільйонів? Хто і як їх перерахує? Навіщо ж бо вони заборили їх? — питав я сам себе. І я відчув, що жертв нашого народу не сховав час. Вони всі з нами: наша ж бо кров живуча, вона й по смерті відзивається. Та й пам'ять постійно не дозволяє нам забути їх, а віддаючи їм шану, облікує й тих катів, що цей пекельний злочин учинили.

Дуже боліло в моїх грудях і тоді, коли я слу-

хав доповідь проф. Григорія О. Костюка. Зокрема тоді, коли шановний доповідач говорив про трагічну долю дев'ятирічного хлопчика, який, залишивши свою матір з її дітками, подався до Харкова за хлібом, а також про дівчинку, яка в своїм листі благала рідного дядька, щоб він її забрав до себе, бо тут "всі люди мруть із голоду, а я ж ще молода і хочу жити..."

Після оголошених жалобних листів, що надійшли на адресу Організаційного комітету (Олексія Коновала — ген. секретаря ЦК УРДП, Л. Приймака і П. Германа — Союз Гетьманців Державників Канади, А. Білоцерківського — УРСююз, О. Семотюка і В. Дмитренко — Українське вільне козацтво), учасники зустрічі ухвалили резолюцію.

У резолюції учасники не тільки висловили свій засуд народобивчої політики великодержавницьких шовіністів КПРС сорок років тому, але й ухвалили увіковічити пам'ять про жертви голодової облоги України випуском у світ III-го тому "Білої книги", в якій були б уміщені якнайповніше ті документи і факти, що появились тоді в пресі всіма мовами світу. Та найважливіша ухвала — це побудова пам'ятника в одному з міст нашого поселення. Більше того, і буде ж бо цей пам'ятник стояти на вічну ганьбу вбивникам українського народу — народу, який прагнув віками добра собі і людям світу.

Іван ПИШКАЛО

ОЛЕКСАНДЕР П. РІШАЙ

9-го серпня ц.р. у місті Лос Анджелес у Каліфорнії помер на 86-му році життя вельмизаслужений Олександр Петрович Рішай. Народжений біля міста Немирова на Поділлі покійний був учасником Визвольних Змагань, багаторічним в'язнем советських концтаборів, самовідданим громадсько-культурним діячем, журналістом і співробітником ряду українських часописів та журналів, фундатором дослідження спадщини композитора Леонтовича та автором багатьох розвідок з його життя та діяльності.

Був людиною вийняткових чеснот, взірцем великого Українця.

Вічна пам'ять відданому синові України.

ДРУЗИ

Високоповажаний Пане Редакторе!

Читаючи статтю В. Чапленка про останній роман В. Винниченка ("Нові Дні" ч. 275), я був надзвичайно здивований одним уступом, який зовсім не відноситься до шановного автора, а до редакції газети "Свобода". Мова про жанр детективного роману з наявністю "потвор". Цитую далі: "На доказ цього останнього твердження я можу покликатися на нещодавно опубліковану в підвалах "Свободи" повість Алли Коссовської "Сорок перший", в якій теж є така "потвора" — жінка, що вправляючися в фашистських німецьких таборах у влучанні в'язнів ножем, убила під час цих "вправ" сорок в'язнів і так — хоч через помилку — збила також свого чоловіка — українця, що став її "сорок першою" жертвою".

Хай буде відомо і Аллі Коссовській і "Свободі", що в Радянському Союзі давно був зроблений фільм під назвою "Сорок первый" Григорія Чухрая. В головних ролях виступали Ізоolda Ізвіцкая та Олег Стрежнев. Ось зміст цього фільму: В громадянську війну дізна-комуністка вбила сорок білогвардійців. Сорок першого взяла в полон, силою обставин вони лишилися на пустинному березі вдвох якийсь час і дівчина закохалася у свого полоненого. Коли за кілька днів підпливав до них човен з військовими і виявилось, що це були білогвардійці, — героїня цього фільму всеж застрелила свого полоненого, що став її сорок першою жертвою. Коментарі зайві.

З пошаною

Р. В., Оттава

Хвальна Редакціє!

...Не понижуйте рівня журналу, поміщуючи "поезії" в роді "Хіба колись" А. Земляного (квітень ц.р.), що так схожа на "вірші" Гуцула-Самоука у "Вільному слові". Знаю, що не помістивши можна наразитися на досмертний гнів, але що тут винні читачі, щоб мусили їх, таких поетів, читати!

Роман Завицький, Філадельфія

Нашого нового передплатника-читача А. Земляного — щиро боронимо: він не посягав на звання поета і не просив називати його текст поезією, а вмістили ми його під вірш писаний лист до редактора — у відповідній рубриці ("Читачі пишуть"). Гніву від п. А. Земляного не сподіваємось, не поспішаючи вміщувати другого (подібного) листа, бо думаємо, що він мудріший і виrozumіліший за деяких грізних (змилуйся, Боже!) поетів, які немилосердно мстяться, коли їхні не-вірші не друкуємо.

Д. К.

Шановний п. Редакторе!

Ласкаво Вас прошу вмістити мої зауваги до допису "Патріарх українських душ". Автор того допису І. Пишкало.

Перебування Владика Сліпого 18 років у московській неволі, як ми всі знаємо, — то був тяжкий шлях, як і для всіх тих, що сьогодні перебувають там. Я певен, що всі українські патріоти — незалежно від їх релігійного чи політичного настановлення — мають глибоку пошану, всеукраїнський респект до Владика Сліпого за його непохитну віру і витривалість, за його відданість своєму народові.

Але Владика Сліпий може бути чи, може, й є **Патріархом душ** лише для українців-католиків, бож він і очолює католицьку церкву, а тому трудно погодитися з настановою автора згаданого допису. Такі дописи пишуться лише заради похвали і більше нічого.

Дописувач навів слова Владика Сліпого про те, що наша церква за часів Володимира була самостійна і прямувала до завершення патріархатом. Про те ми знаємо, але ж за Володимира була вся Україна православна, а Владика Сліпий тепер старається довершити патріархат Католицької української церкви. Тут у дописувача сталося поплутання понять і історичної правди, що викликає у православних обурення і чого католики теж не хочуть слухати, бо таке писання зовсім не помагає зближенню між нами.

...Чи не час уже нам усім разом дивитись у корінь нашого спільного лиха, менше згадувати про наші поділи, а більше думати про єдину Україну і єдиний її нарід? Ми ж усі знаємо, що наш ворог карає наших братів і сестер не за те, що вони православні чи католики, демократи чи антикомуністи, а лише за те, що вони **українці**, що люблять свою мову, культуру, історію та ще хочуть, як і всі люди на землі, почувати себе господарями з своїй хаті. Про це все мусять знати й наші дописувачі.

Бажаю успіхів. П. Макогон, Торонто

Вельмишановний п. Редакторе!

Я хочу висловити Вам подяку за те, що Ви на сторінках журналу "Нові дні" друкуєте дописи Олени Несіної на наукові теми, яких так бракує в нашій пресі. Дякуючи за це Вам, прошу передати мою щирю подяку пані Олені Несіній. Дай їй, Боже, кріпкого здоров'я та побільше сил до подібної праці — писати такі добрі статті, котрими зацікавлені, я думаю, дуже багато читачів.

З пошаною **Марія Скрепіль,**

Маямі, Флоріда

Вельмишановний пане Редакторе!

"Нові дні" зробили б велику прислугу українській культурі, коли б у них систематично друкувалися матеріали щодо культури української мови. Зокрема треба б було постійно слідкувати й висвітлювати помилки чи свідомі порушення норм української мови на сторінках української радянської преси. Тому що багато редакцій газет і журналів на еміграції одержують радянську пресу, редактори інколи підпадають під вплив слів і граматичних форм, не властивих літературним нормам нашої мови. Гадаю, що просто незамінним автором матеріалів на такі теми був би видатний наш мовознавець Василь Кирилович Чапленко.

З великою до Вас пошаною **В. Олійник**,

Сільвер Спрінг, Меріленд

Дуже добре робите, шановний п. Олійник, нагадуючи про потребу оберігати нашу мову від псування. "Нові дні" чи не найбільше це й роблять (порівняно до інших видань), хоч, правда Ваша, — не так, може, систематично, як хотілося б. Були б нормальніші (і не такі, як емігрантські взагалі) умови праці для редактора та коли б було на кого розкласти обов'язки в редакції так, щоб і діло своє робив кожний член редакції (бодай і не справді систематично, але не по рокові чи по два відмовчуючись), то можна б було додбати і допильнувати систематичності не тільки щодо матеріалів на мовні теми, а й про події в світі, про все, що діється на Україні, про життя і добрі діла українців поза матірньою землею (по всьому ж світу!).

І проф. В. К. Чапленко не сам зиступав в "Н. Д." із компетентними статтями про нашу мову, як Вам відомо, а належить він, як і проф. П. К. Ковалів, — до винятково працюючих, безвідмовних авторів-співпрацівників нашого журналу. Та в силу обставин, які треба розуміти і з якими доводиться рахуватися, такі автори не можуть обмежуватись уміщуванням своїх статей у "Нових днях" — раз на місяць і майже безплатно...

Ваш голос, дорогий п. Олійник, почує Василь Кирилович, зрозуміють нас із Вами й заінтересовані читачі, а тоді сміливіше зможу замовляти **систематично** відповідні статті, маючи змогу винагородити автора (не тільки проф. В. К. Чапленка) з **авторського фонду**...

З такою ж пошаною і
до Вас **Д. К.**

До редакторів "Нових днів".

Шановні редактори!

Як і можна було сподіватися, і травневе число не принесло нічого нового. Таке велике Торонто, а нічого в ньому не відбувається, — невже це правда? Ось уже пів року, як про Торонто нічого наші редактори не пишуть (а може й більше як пів року). Невже тут не було ніяких з'їздів, конференцій, нарад чи зборів? ...Сл. п. П. Волиняк був сам (він жив у Торонто), а тепер п'ять редакторів...

З пошаною до Вас

І. Бридун, Торонто

І цей Ваш лист, шан. п. Бридун, придибав аж до мене (300 миль), як, зрештою, і всі статті, дописи та листи, — їх мені акуратно пересилає наш милий адміністратор, щоб не лежали пів року (чи й два роки), чекаючи там, поки ними (листами, наприклад) поцікавляться шановні панове редактори на місці (чи з ближчої віддалі від Торонто). Так, Ви вгадали: Волиняк був сам, а тепер аж п'ять редакторів працюють... Кому тільки від того легше (мені?) чи відрадніше (Вам?), судіть самі — Вам легше, бож Ви живете й про живе думаєте в Торонто.

З пошаною за всіх п'яток редакторів

Д. К.

До шановної редакції журналу "Нові Дні"

З цим пересилаю мою передплату на 1973 рік — 10 доларів.

Безмежно вдячна Вам за вшанування пам'яті Галини Іванівни В'юн, моєї дорогої приятельки ще з Полтави.

Бог Вам віддячить за все.

З пошаною **Марія Бараник, Чикаго**

ЯК ЗАСІЛИ БРАТТЯ КОЛО СТОЛУ...

Буває й таке. Ось 9-го червня ц.р. **Степанові Кириловичу Момотові** стукнуло кругленьких 50 років, то його родина влаштувала добру гостину, для батька й дідуса радостину — просто під зеленим дубом на подвір'ї панства Бронгель, цебто дочки й зятя панства Момотів.

Незчувся Степан Кирилович, як заманули на цю гостину й його, ювіляра: не розгубився — вислухав, як привітали його й проспівали йому онуки Многії літа.

За багатим столом, на якому не бракувало й шпагатівки, було всім приємно й весело, а ювіляр із дружиною був у центрі уваги — і почував він себе вже як дома, хоч на початку йому здалося, що він попав у ясир. А як дали цілком покірному й премилому ювілярові гарні подарунки, то вже всі разом затагли "І нехай їдуть турки і татари..."

Аж тут дощ де не візьмись. Щоб часу не гаяти, п. В. Сойко кликнув: "Зберімо на потреби церкви св. Покрови — і нехай це буде на згадку про нашого ювіляра!" А пані **Меланія Момот** у честь свого любого мужа оголосила пожертву на "Нові дні" — щоб вони разом із добрим читачем їх, ювіляром, та ніколи не старіли. Підсумували і проголосили: на потреби церкви св. Покрови — 34 долари, а на пресфонд "Нових днів" — 10 доларів.

Ювілярові з його всією ріднею — ще раз Многії літа!

А всім, що жертвували, — щире спасибі!

М. К.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.50 дол.

2. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

3. Петро Волиняк

ЛАНІ

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. Петро Волиняк

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія

Єдиний на еміграції підручник такого типу
Книжка ілюстрована

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

5. Петро Волиняк

ЗАПОРІЖЖЯ

Читанка для 5-ої класи

У цій книжці багато історичних оповідань

Ціна: у Канаді і США — 1.80 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.60 дол.

6. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 1

Фонетика й морфологія

Шосте видання

Ціна: у Канаді, США і Австралії — 2.75 дол.,
в Англії — 100 шіл.

8. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 2

Синтаксис. Третє видання. Ціна \$2.50

Замовляти в "Нових днях". Школам і книгар-
ням та церковним громадам — знижка.

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ!

**М.Ю. Брайчевський, "ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗ-
З'ЄДНАННЯ, критичні зауваги з приводу од-
нієї концепції".**

Книжка написана сучасним українським
радянським істориком. — Ціна: 2.00 дол.

**Іван П. Багряний, "ЛЮДИНА ВІЖИТЬ НАД
ПЕРВОЮ".** — Ціна: 6.00 дол.

Іван П. Багряний, "ТАК ТРИМАТИ".

Ціна: 3.50 дол.

**Володимир Винниченко, "СЛОВО ЗА ТОВОЮ,
СТАЛІНЕ".** — Ціна: 8 дол.

В. Винниченко, "НА ТОЙ БІК" — повість.

Ціна: 3.00 дол.

**LOOK COMRADE — THE PEOPLE ARE
LAUGHING...**

Підрадянський гумор зібрав і видав

Іван Коляска. — Ціна: 2.50 дол.

**Василь І. Гришко, "ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ
ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ".** — Ціна: 1.50 дол

Василь Іванис, "ДО ПРОБЛЕМИ КАВКАЗУ".

Ціна: 0.70 дол.

**Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРА-
ЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".**

Ціна: 2.00 дол.

**Анатолій Юриняк, "ЗАСОБИ І СПОСОБИ ПО-
ЕТИЧНОГО ВИСЛОВУ".** — Ціна: 1.00 дол.

**Петро Карпенко-Криниця, "ІНДІАНСЬКІ БАЛЯ-
ДИ".** — Ціна: 2.00 дол.

**Олександр Солженіцин, "Нобелівська лек-
ція з літератури".** — Ціна: 0.50 дол.

**Книжки замовляти в адміністрації
"Нових Днів".**

(Закінчення з 2-ої стор. обкладинки)

М. Є. Колдун, Парма Гайтс, США 1.50

І. Юрченко, Су Сейнт Марі, Канада 1.50

І. Кучерявенко, Торонто, Канада 1.00

Ліля Подубинська, Маямі США 1.00

Жовтоніжко з Монреалю переслав 10.00

зі збірки переведеної на прийнятті

50-ліття п. Степана К. Момота.

В. Калькатино з Австралії переслав 19.50

(австралійських) зі збірки на нев'янутий

вінок св. пам. інж. О. Єремівка.

Всім щиро дякуємо за допомогу.

Редакція і адміністрація "Н. Д."

Нових передплатників приєднали:

О. Юречко, США 2

Т. Маленко, США 1

Д. Кислиця, США 1

Г. Костюк, США 1

Д. Нитченко, Австралія 1

С. Євсєвський, США 1

Щире спасибі за побільшення передплатників.

Ред. і адм. "Н. Д."

POSTAGE PAID AT TORONTO
 Second Class Mail Registration
 Number 1668
 If not delivered please return to:
 NOWI DNI
 28 Northcliffe Blvd.
 TORONTO, ONT., CANADA
 M6H 3H1

В нашій крамниці можете набути книги, які друкуються у різних видавництвах України.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

Скрипченко Н. Ф., Горбунцова Т. Ю., Шинкаренко О. Ф. ЧИТАНКА. Вид. третє. "Рад. школа", Київ 1973, ст. 240. \$0.95	Загребельний П. Смерть у Києві. 2 книги. Історичний роман. "Дніпро", Київ 1972. У центрі книги — образ Юрія Долгорукого. 2.25
Саженюк Б. С., М. Т. Саженюк. БУКВАР. Вид. шосте. "Радянська школа", Київ 1972, стор. 95. 1.00	Величковський Іван. ТВОРИ. Пам'ятки давньої української літератури". Книга написана старо-слов'янською мовою. "Наукова думка", Київ 1972, стор. 190. 2.40
Чавдаров С. Х., Саженюк Б. С. УКРАЇН-СЬКА МОВА. Підручник для першого класу. Вид. п'яте, перероблене й доповнене. "Рад. школа", Київ 1973, ст. 190. 0.65	Коротич Віталій. ЩОДЕННИК. Поезії. "Рад. письменник", Київ 1973, стор. 95. 1.00
Чавдаров С. Х., Саженюк Б. С. УКРАЇН-СЬКА МОВА. Підручник для другого класу. Вид. тринадцате. "Радянська школа", Київ 1972, стор. 175. 0.50	Логвин Щ. ЗНАЙОМИЙ ЛЕВ. ПИСЬМЕ-НА МИНУЛИХ ДНІВ. Повісті. "Рад. письменник", Київ 1972, стор. 158. Герой повісті першої — Данило Вовк. Друга повість "Письмена минулих днів" змальовує тривожні часи в Києві на межі XII і XIII ст. 0.95
Балацька Л. К., Горбунцова Т. Ю., Ми-
нов М. М. ЧИТАНКА для 3-го класу.
Видання п'яте. "Рад. школа", Київ
1973, стор. 345. 0.75	ЛЬВІВСЬКИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО
МИСТЕЦТВА. 15 листівок. "Мистец-
тво", 1973. 2.65
Чавдаров С. Х., Саженюк Б. С., УКРАЇН-
СЬКА МОВА. Підручник для 3-го кл.
"Рад. школа", Київ 1972, стор. 186. 0.55	Підлісна Г. Н. ІСТОРІЯ АНТИЧНОЇ ЛІТЕ-
РАТУРИ. "Вища школа", Київ 1972,
стор. 165. Ця книга розповідає про
найвизначніших письменників антич-
ного світу і містить аналіз історико-
літературного процесу давньогрець-
кої та римської літератури. 0.90
Моренець П. Г., Ткаченко Н. С., УКРАЇН-
СЬКА ЛІТЕРАТУРА. Підручник для
4-го класу. Вид. четверте. "Радянська
школа", Київ 1973, стор. 320. 0.70	ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР 1973. Видавниц-
тво Православна митрополія, Варша-
ва, стор. 150. 3.75
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА. Підручник
для 9 кл. середньої школи. "Рад. шко-
ла", Київ 1973, стор. 422. 1.10	Чичкан Л. АЛЬБОМ. "Мистецтво", Київ
1972, 15 репродукцій 2.10
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА. Хрестоматія
для 9 кл. середньої школи. "Рад. шко-
ла", Київ 1973, стор. 606. 1.50	Шевченко Т. КАТЕРИНА. Поема. Ілюстра-
ції народного художника УРСР Ми-
хайла Дерев'яса. "Дніпро", Київ 1972,
стор. 52. 0.60

**Подаємо слідуючий список нових книжок,
 які щойно вийшли друком в різних
 видавництвах України:**

Тетяна Голембіовська. АЛЬБОМ. 15 ре-
 продукцій. "Мистецтво", Київ 1972. 2.30

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
 Toronto 3, Ontario, Canada
 Tel.: 532-8928